

تحلیل فضایی دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان بوئین‌زهرآ) *

سمیرا حاجی‌حسینی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
سید حسن مطیعی لنگرودی* - استاد گروه جغرافیای انسانی دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
مجتبی قدیری معصوم - استاد گروه جغرافیای انسانی دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
علیرضا دربان آستانه - استادیار گروه جغرافیای انسانی دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۵/۰۴ تأیید نهایی: ۱۳۹۸/۰۲/۱۸

چکیده

از فقیرترین و آسیب‌پذیرترین گروه‌ها در جوامع، به‌ویژه در جهان سوم، روستاییان هستند که یکی از راه‌های جلوگیری از افزایش فقر آنان توجه به وضعیت معیشتی آن‌هاست. معیشت به فعالیت‌ها، دارایی‌ها و دسترسی‌هایی گفته می‌شود که به‌طور مشترک، منابع کسب درآمد فرد یا خانوار روستایی را تعیین می‌کنند؛ بنابراین سرمایه‌های معیشتی اساس توانمندی و دخالت روستاییان در سرنوشت فردی و اجتماعی آن‌ها هستند و بدنه معیشت مورد نیاز را شکل می‌دهند؛ از این‌رو پژوهش پیمایشی حاضر با هدف تحلیل توزیع فضایی دارایی‌های معیشتی انجام شده است. برای این منظور، داده‌های مورد نیاز از ۵۳۲ نفر در ۴۰ روستای شهرستان بوئین‌زهرآ در سال ۱۳۹۷ با استفاده از پرسشنامه گردآوری شد. به‌منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمارهای توصیفی (میانگین و فراوانی) و آمار استنباطی (آزمون t تک‌نمونه‌ای و آزمون تحلیل واریانس) استفاده شد. همچنین ارزیابی و تحلیل دارایی‌ها به روش آمار فضایی GI^* (کریجینگ) صورت گرفت. براساس نتایج، دارایی‌های معیشتی در روستاهای مورد مطالعه در سطح متوسط و پایین قرار دارد. نتایج تجزیه واریانس یک‌طرفه نیز حاکی از اختلاف معنادار میان دهستان‌های شهرستان است؛ براین‌اساس دهستان زین‌آباد از نظر دارایی‌ها ضعیف‌ترین و دهستان زهرای بالا مطلوب‌ترین منطقه هستند. نتایج تحلیل واریانس دارایی‌ها نیز نشان‌دهنده اختلاف معنادار میان دارایی‌هاست؛ به‌طوری‌که دارایی اجتماعی مطلوب‌ترین و دارایی انسانی ضعیف‌ترین دارایی در دهستان‌ها هستند. نقشه ارائه‌شده به روش کریجینگ نشان می‌دهد بخش‌های مرکزی (دهستان‌های زهرای بالا، سگزآباد، ابراهیم‌آباد و قلعه هاشم‌خان) و شمال شهرستان بوئین‌زهرآ (دهستان دشتابی غربی) از نظر دارایی‌های معیشتی در وضعیت مطلوبی قرار دارند، اما نواحی جنوب شرق (دهستان‌های زهرای پایین) و جنوب غرب (دهستان رامند جنوبی) در وضعیت نامطلوبی هستند.

واژه‌های کلیدی: تحلیل فضایی، توسعه روستایی، دارایی‌های معیشتی، شهرستان بوئین‌زهرآ، معیشت پایدار.

مقدمه

فقر یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی است که بشر با آن مواجه است (بانک جهان، ۲۰۰۸). یکی از فقیرترین و آسیب‌پذیرترین گروه‌های موجود در جوامع، به‌ویژه در جهان سوم، روستاییان هستند (طالب و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴). به‌نظر می‌رسد فقر در بیشتر موارد به منابع مالی مربوط است؛ درحالی‌که به منابع دیگری مانند سرمایه‌های طبیعی، انسانی و طبیعی نیز بستگی دارد (همان، ۲۴). می‌توان گفت فقر و ناپایداری معیشت از چالش‌های اساسی توسعه مناطق روستایی است که منجر به بروز پیامدهای ناگوار اقتصادی و اجتماعی مانند مهاجرت و بیکاری شده است (اعظمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۳۸)؛ از این‌رو یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های برنامه‌ریزی در جوامع انسانی، به‌ویژه جوامع روستایی که کانون تمرکز فقرا در کشورهای درحال توسعه محسوب می‌شود، تأمین معیشت است (زید، ۲۰۰۲).

یکی از راه‌های پیشرفت و جلوگیری از افزایش فقر روستاییان، توجه به وضعیت معیشتی خانوار روستایی است (نوروزی و حیاتی، ۱۳۹۴)؛ از این‌رو معیشت از دهه ۱۹۸۰ به‌عنوان رویکردی جدید در توسعه روستایی با هدف کاهش و ریشه‌کنی فقر روستایی مطرح (کارنی، ۱۹۹۸) و بیشتر با فعالیت‌های چمبرز شناخته شد (سلمانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۶). معیشت شامل توانایی‌ها و فعالیت‌های مورد نیاز برای زندگی است (بایوا و استرونزا، ۲۰۱۰: ۶۳۷؛ سی. اچ. اف، ۲۰۰۵: ۹). در این رهیافت توسعه، معیشت اجتماعات در کانون توجه بوده و معیشت به‌طور گسترده دربرگیرنده همه اجزا و عناصر مختلفی است که مردم از آن‌ها استفاده می‌کنند یا در تولید و خلق ابزارها و وسایل گذران زندگی (نه‌تنها فعالیت‌های درآمدزا) برای خود و خانواده خود، از آن‌ها تأثیر می‌پذیرند (فوربسر، ۲۰۰۱: دی. اف. آی. دی، ۱۹۹۹). به باور ایس، معیشت با تأکید بیشتر بر دسترسی به دارایی و فعالیت‌های متأثر از روابط اجتماعی (جنسیت، سواد، طبقه، نژاد، قومیت و اعتقادات) و نهادها شکل می‌گیرد (چمبرز و کانوی، ۱۹۹۲: ۶). بر مبنای رویکرد معیشتی، سرمایه‌های معیشتی روستایی (سرمایه فیزیکی، طبیعی، انسانی، مالی، اجتماعی) اساس توانمندی و قدرت دخالت روستاییان در سرنوشت فردی و اجتماعی آنان هستند؛ زیرا سرمایه‌های مذکور تعیین‌کننده و جهت‌دهنده ادراک، انتظارات و فعالیت‌های افراد و خانواده‌ها در روند زندگی در نواحی روستایی به‌شمار می‌آیند (بریمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۶). این دارایی‌ها در مرکز چارچوب معیشت پایدار قرار دارند، بر راهبردهای معیشتی روستاییان تأثیر می‌گذارند و نقش مهمی در گذران زندگی و پایداری معیشت دارند. براساس تعریف معیشت پایدار از دیدگاه چمبرز و کانوی، معیشت هنگامی پایدار است که بتواند با فشارها و شوک‌ها سازگار شود و بهبود یابد، قابلیت‌ها و دارایی‌های خود را تقویت یا حفظ کند و فرصت معیشت پایدار را برای نسل بعد فراهم آورد. همچنین منافع خالصی را برای معیشت دیگران در سطوح محلی یا ملی و در کوتاه‌مدت و بلندمدت ایجاد کند (چمبرز و کانوی، ۱۹۹۲). با بالابردن سطح دسترسی به انواع دارایی‌های وابسته به معیشت و کنترل آن‌ها، فقرا قادرند نیازهای اولیه خود را به‌خوبی فراهم آورند و گزینه‌های معیشتی مختلفی را ایجاد کنند (سینگ و گیلمن، ۲۰۰۰). این دارایی‌ها تشکیل‌دهنده بدنه معیشت مورد نیاز هستند (وارنر، ۲۰۰۲). براین‌اساس دارایی‌های معیشتی نقش مهمی در پایداری معیشت دارند؛ زیرا اگر دارایی‌های معیشتی جامعه یا افراد در حد مطلوب نباشند، یا دسترسی به آن‌ها با مشکلاتی مواجه باشد، احتمال آسیب‌پذیری معیشت آن‌ها بیشتر خواهد بود و این مسائل بر توسعه و توسعه پایدار روستایی تأثیراتی منفی خواهد گذاشت؛ زیرا هدف و ایده اصلی معیشت پایدار استفاده از منابع، دارایی‌ها و سرمایه‌های مناطق روستایی بدون آسیب‌رسانی به محیط است. با توجه به آنچه گفته شد، خانوارهای روستایی شهرستان بوئین‌زهرا به‌دلیل کمبود بارندگی‌های اخیر، فرسایش خاک به‌علت کشت چندباره زمین در سال، پایین‌رفتن سطح چاه‌های آب و نبود تنوع معیشتی به‌دلیل حمایت نکردن دولت و... دچار مشکلاتی در تأمین معیشت هستند؛ از این‌رو بیشتر جوانان برای تأمین معیشت مهاجرت را انتخاب کرده‌اند و به همین دلیل بیشتر روستاها خالی از نیروهای خلاق و جوان هستند. این موضوع بر دارایی معیشتی خانوارها و روستاها، همچنین دسترسی خانوارها به دارایی‌ها تأثیر گذاشته و سبب شده است خانوارها در دسترسی به معیشت

پایدار با مشکل مواجه باشند. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، این دارایی‌ها و دسترسی به آن‌ها نقش مهمی در مقابله با فشارها و شوک‌ها دارد؛ براین‌اساس پژوهش حاضر به بررسی سرمایه و دارایی‌های روستاییان پرداخته و به دنبال تحلیل توزیع فضایی دارایی‌های معیشتی در روستاهای شهرستان بوئین‌زهرا است. هدف این پژوهش پاسخگویی به این پرسش‌هاست که توزیع فضایی دارایی‌های معیشتی در روستاهای مورد مطالعه چگونه است؟ دارایی‌های معیشتی در روستاهای شهرستان بوئین‌زهرا در چه سطحی قرار دارند؟ آیا برخورداری روستاهای مورد مطالعه از دارایی‌های معیشتی متفاوت است؟ سهم کدام‌یک از دارایی‌های معیشتی در روستاهای مورد مطالعه بیشتر است؟

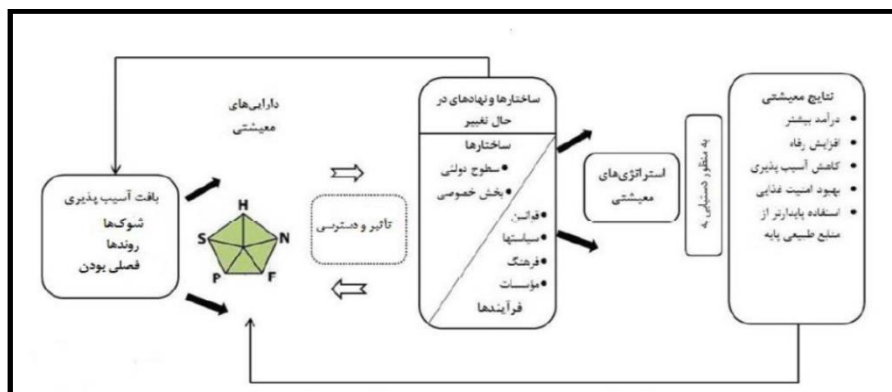
مبانی نظری

معیشت عبارت است از فعالیت‌ها، دارایی‌ها و دسترسی‌هایی که به‌طور مشترک، منابع کسب درآمد فرد یا خانوار روستایی را تعیین می‌کنند (دیویس و حسین، ۲۰۰۴: ۱؛ پادل خاتیوادا و همکاران، ۲۰۱۷). معیشت به معنای زندگی و زنده‌بودن، توانایی‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌هایی است که برای زیستن مورد نیاز است (چمبرز، ۲۰۰۵: ۵). معنای دیگر معیشت، تفکر درباره دسترسی به دارایی‌ها و مدیریت آن است (دیردن و همکاران، ۲۰۰۲: ۶).

راهبرد معیشت پایدار در اواخر دهه ۱۹۸۰ در کمیسیون جهانی محیط‌زیست و توسعه^۱ با هدف پیشرفت و برای فقرزدایی از اجتماعات روستایی به‌وجود آمد. براساس تعریف مؤسسه محیط‌زیست استکهلم، معیشت پایدار یعنی ایجاد شرایطی که در آن، نظام‌های انسانی، طبیعی و اقتصادی حامی توسعه پایدار باشند و منابع و فرصت‌های نسل آتی را حفظ کنند. همچنین افراد با استفاده از امکانات لازم برای تأمین غذا، سرپناه و... زندگی مقبول خود را فراهم کنند (تریق، ۲۰۰۱: ۲۰۱؛ بلگیس، ۲۰۰۴). براساس تعریف مؤسسه بین‌المللی توسعه پایدار، معیشت پایدار امکانات و ظرفیت‌های مردم را برای انجام و حفظ شیوه‌های مناسب زندگی به‌کار می‌گیرد و ضمن توجه به رفاه نسل آن‌ها، به نسل‌های آینده نیز توجه می‌کند. این امکانات مشروط به وجود و در دسترس بودن گزینه‌های بوم‌شناختی، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و سیاسی و مبتنی بر مساوات، مالکیت منابع و نظام تصمیم‌سازی مشارکتی است. تعریف عملی از معیشت پایدار به اهمیت توانمندسازی افراد و حفظ استقلال و کرامت آن‌ها در برآورده کردن نیازهایشان اشاره دارد (سینگ، ۱۹۹۶؛ پستور^۲، ۲۰۰۱؛ هوآ و همکاران، ۲۰۱۷).

به اعتقاد برخی صاحب‌نظران، رویکرد معیشتی راه تفکر مبتنی بر فقر و آسیب‌پذیری زندگی است. همچنین به فعالیت‌های توسعه کمک می‌کند که دارای این ویژگی‌ها باشد: مردم‌محور (تمرکز بر اولویت‌های مردم فقیر)، پاسخگو و مشارکتی (گوش‌دادن و پاسخ به اولویت‌های معیشتی شناسایی‌شده از سوی مردم)، چندسطحی (کار در سطوح مختلف برای کاهش فقر)، هدایت‌شده (به کمک بخش‌های دولتی و خصوصی)، پویا (پاسخ انعطاف‌پذیر به مردم در شرایط گوناگون)، پایدار (ایجاد توازن اقتصادی، نهادی و پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی) (سی. اچ. اف، ۲۰۰۵: ۹). رویکرد معیشت پایدار می‌تواند چارچوبی برای درک و تحلیل بهتر نقش مردم درباره توسعه نواحی روستایی باشد؛ زیرا بر واقعیت‌های زندگی مردم تأکید دارد (سلمانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۷). براساس مطالعات صورت گرفته، مشهورترین مدل مفهومی از رویکرد معیشت پایدار را اداره توسعه بین‌المللی (DFID) ترسیم و ارائه کرده است (کارنی، ۱۹۹۹) (شکل ۱).

پنج مؤلفه در چارچوب معیشت پایدار وجود دارد که هنگام تحلیل‌های معیشت، با توجه به شرایط مورد نظر بررسی می‌شوند و برای فهم چارچوب معیشت ضروری هستند. این مؤلفه‌ها شامل آسیب‌پذیری، دارایی‌های معیشت، راهبردهای معیشت، فرایندها و ساختارهای سازمانی و درنهایت پیامدهای معیشتی هستند (ام. سی. دونیچ و بانینگ، ۲۰۰۹: دی. اف. آی. دی، ۲۰۰۰؛ اسکونز، ۱۹۹۹؛ شن، ۲۰۰۹؛ ایس، ۲۰۰۰).

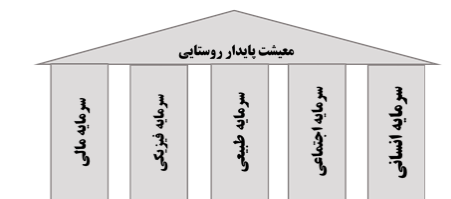

شکل ۱. چارچوب معیشت پایدار (DFID)

منبع، دی. اف. آی. دی، ۱۹۹۹

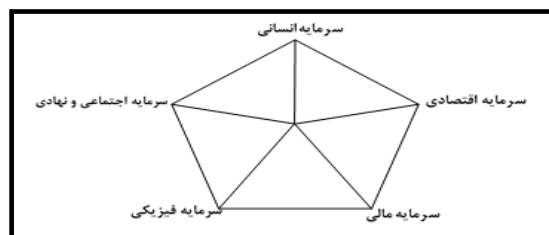
آسیب‌پذیری بیانی از نامنی در رفاه افراد، خانواده و جامعه در رویارویی با تغییرات محیطی است. مفهوم آسیب‌پذیری در معیشت، شامل فصلی‌بودن (نوسانات قیمت‌ها و تولیدها و فرصت‌های شغلی)، شوک‌های ناگهانی (درگیری‌ها، جنگ، بیماری‌ها، سیل، طوفان، خشک‌سالی، آفت‌ها، زمین‌لرزه، آتش‌سوزی، سرقت) و روندهای بحران‌زای پیش‌بینی‌شدنی (کمبودهای فصلی، افزایش جمعیت، کاهش حاصلخیزی، خاک، آلودگی هوا) است (چمبرز و کانوی، ۱۹۹۱: ۲۵؛ دهقانی پور و همکاران^۱، ۲۰۱۸). راهبردهای معیشتی ترکیبی از فعالیت‌ها هستند که مردم برای دستیابی به اهداف خود که همان امرارمعاش است انتخاب می‌کنند (سی. اچ. اف، ۲۰۰۵). نتایج معیشت می‌تواند شامل درآمد بیشتر، افزایش رفاه زیستی، کاهش آسیب‌پذیری، کاهش نابرابری، بهبود امنیت غذایی و پایداری محیط‌زیست با استفاده پایدار از منابع طبیعی باشد که سبب بهبود ارزش و منزلت انسانی می‌شود (سررات، ۲۰۰۸: ۴).

یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین اجزا در شکل‌گیری راهبردهای معیشت پایدار دارایی‌ها و سرمایه‌های معیشتی است (سجاسی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۴). واژه سرمایه به مجموعه دارایی‌ها یا آنچه روستاییان در اختیار دارند اشاره می‌کند؛ بدین‌صورت که ماهیت تلقی از آن دارایی‌ها و آسیب‌پذیری محتمل هر سیستم در قبال آن‌ها چگونه است (گرن، ۲۰۰۰: ۳؛ دش و همکاران، ۲۰۱۶). رویکرد معیشت براساس اینکه دارایی اقشار فقیر روستایی، پایه‌ای به‌منظور درک گزینه‌های پیش‌روی آن‌ها برای اشتغال و درآمدزایی و همچنین راهبردهای دستیابی به معیشت مطمئن و مطالبات آن‌ها و آسیب‌هایی است که در فعالیت‌ها با آن مواجه هستند، تعریف می‌شود (الیس، ۲۰۰۰: ۴۱). دپارتمان توسعه بین‌المللی پنج گروه از دارایی و سرمایه را با عناوین سرمایه‌های اجتماعی، طبیعی، انسانی، فیزیکی و مالی ارائه می‌کند (کارنی، ۱۹۹۸: ۱۷) (شکل ۲). می‌توان گفت دارایی‌های معیشتی عوامل داخلی مؤثری هستند که نقش مهمی در فرایند تصمیم‌گیری خانوار برای انتخاب راهبردهای معیشتی در جهت تأمین معیشت ایفا می‌کنند (فنگ و همکاران، ۲۰۱۴؛ وو و همکاران، ۲۰۱۷). با توجه به شکل ۲، دارایی‌های معیشتی ستون‌های معیشت پایدار هستند و نقش اصلی در معیشت پایدار روستاییان دارند.

شکل ۲. سرمایه‌های معیشتی و نقش آن‌ها به‌عنوان ستون‌های معیشت پایدار

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

شکل ۳. چارچوب پنج‌ضلعی دارایی‌های معیشتی
منبع: سو و شنگ، ۲۰۱۲: ۲۶۷

رویکرد معیشتی به دنبال به دست آوردن درک دقیق و واقع‌بینانه از قوت‌های افراد (دارایی‌ها) و چگونگی تلاش برای تبدیل قدرت به نتایج مثبت معیشت است (دکورن^۱، ۲۰۰۱). شکل ۳ دارایی‌های معیشتی و ارتباط مهم دارایی‌های مختلف را نشان می‌دهد.

دارایی‌های معیشتی عبارت‌اند از:

دارایی انسانی: محیط‌ها متناسب با شرایط، دارایی‌های متعددی دارند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها دارایی‌های انسانی است (سجاسی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۵). انسان با توجه به قدرت تعقل و تفکر خود، از توانایی‌های متعددی برخوردار است که او را در بهره‌برداری از منابع محیطی یاری می‌کند (شن، ۲۰۰۹: ۶۰؛ گاتمن و آندرسن^۲، ۲۰۱۶). برای این اساس، دارایی (سرمایه) انسانی شامل مهارت‌ها، دانش، توانایی، کار و سلامتی است که مردم را در تعقیب راهبردهای معیشتی متفاوت و دستیابی به اهداف معیشتی‌شان یاری می‌کند؛ از این رو مردم دسترسی بیشتری به مراکز آموزشی- فرهنگی مانند مدارس، کتابخانه، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی- ورزشی و مانند دارند (دی. اف. آی. دی، ۱۹۹۹). به‌طور کلی دارایی شامل این موارد است: سطح دانش و مهارت عملی (شاهولی و لاجینی، ۱۳۸۶، گالیور و گین^۳، ۲۰۰۱؛ نوپل و همکاران^۴، ۲۰۰۹) وضعیت سلامت معیشت (اریکسن، ۲۰۰۸ ب؛ المو^۵، ۲۰۱۲؛ لی و همکاران، ۲۰۱۳؛ حداد و گیل اسپای، ۲۰۰۱) و وضعیت سلامت و بهداشت مواد غذایی (اریکسن، ۲۰۰۸ آ؛ اریکسن، ۲۰۰۸ ب؛ حداد و گیل اسپای، ۲۰۰۱؛ بانک جهانی، ۲۰۰۶؛ المو، ۲۰۱۲) که بر پایداری خانوارها تأثیر مستقیم دارند. دانش و مهارت (لی و همکاران، ۲۰۱۳)، بازده اقتصاد نیروی کار (اریکسن، ۲۰۰۸ ب) و تراکم نیروی کار (ماکس دورنو^۶، ۱۳۷۴) از جمله مهم‌ترین شاخص‌های دارایی انسانی هستند.

دارایی اجتماعی- نهادی: دارایی اجتماعی یکی از مباحث بحث‌برانگیز است که تعاریف متعددی دارد. این مقوله به‌عنوان ذخیره اجتماعی که مردم را در تعقیب منافع معیشتی‌شان یاری می‌رساند، پذیرفته شده است که شامل اعتماد اجتماعی (تورتن^۱، ۲۰۰۰؛ رنزائو و ملر، ۲۰۱۰؛ اریکسن، ۲۰۰۸ ب؛ مارتین و همکاران^۲، ۲۰۰۴)، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی (تورتن، ۲۰۰۰؛ رنزائو و ملر، ۲۰۱۰؛ اریکسن، ۲۰۰۸ ب) عضویت در گروه‌ها (رنزائو و ملر، ۲۰۱۰؛ گالیور و گین^۳، ۲۰۰۱؛ لی و همکاران، ۲۰۱۳)، توانمندی سیاسی و جامعه‌پذیری است که از مهم‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی خانوارها هستند. در محیط‌های اجتماعی مانند مناطق روستایی که تعلقات اجتماعی از شهرها پررنگ‌تر است، اهمیت دارایی‌های اجتماعی برای دستیابی به معیشت پایدار روستایی بسیار اساسی و مفید است؛ زیرا بخش قابل توجهی از معیشت در محیط‌های روستایی، متأثر از وابستگی‌های اجتماعی، اتحاد اجتماع، هم‌بستگی اجتماعی، امنیت

1. Dercon
2. Gautam and Andersen
3. Gulliver and Gibbon
4. Knuepple et al
5. Elemo
6. Martin et al

اجتماعی، مشارکت اجتماعی و... است که به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر معیشت روستاییان تأثیر قرار می‌دهند؛ زیرا روستایی که دارایی اجتماعی نداشته باشد، وجود دارایی‌های مالی مفهومی ندارد و امنیت مناسب برای بهره‌برداری و استفاده مشاهده نمی‌شود (سجاسی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۵). سرمایه نهادی تعریف شده به عنوان فراهم‌کننده‌ای برای دسترسی مردم به بازارها، سپه‌شدن در منافع و دسترسی و مشارکت در فرایند سیاست‌گذاری، در حدی که رضایت مردم درگیر در تصمیم‌گیری‌ها را برای دسترسی به نتایج معیشتی بهتر منعکس کند که این گزینه بهترین تغییری است که در پنج گوشه سرمایه دپارتمان توسعه بین‌المللی DFID تحلیل آمده است (شن، ۲۰۰۹؛ فانگ و همکاران، ۲۰۱۴؛ وو و همکاران، ۲۰۱۷).

دارایی طبیعی: محیط‌های روستایی، به دلیل قرارگیری در موقعیت‌های جغرافیایی ویژه در عرصه قلمرو سرزمین، بیشترین ارتباط را با محیط و منابع طبیعی دارند. دارایی طبیعی اصطلاحی است که برای ذخیره منابع طبیعی نشئت گرفته از جریان‌ها و خدمات منابع مفید (مثل مواد غذایی و جلوگیری از فرسایش خاک) برای معیشت‌ها استفاده می‌شود. زمین، آب و منابع بیولوژیکی مانند چراگاه‌ها و جنگل‌ها مهم‌ترین منابع یا سرمایه طبیعی قلمداد می‌شوند. براساس نتایج مطالعات مختلف، دسترسی به این منابع یا سرمایه‌ها بر سطح پایداری خانوارها تأثیر بسزایی دارد؛ چراکه معیشت بیشتر روستاییان کشاورزی است و آن‌ها برای گذران معیشت به سرمایه طبیعی وابسته هستند (تورتن، ۲۰۰۰؛ رنژائو و ملر، ۲۰۱۰؛ پنگ و همکاران، ۲۰۱۷؛ اریکسن، ۲۰۰۸؛ ب؛ آیس، ۲۰۰۰؛ یانگ^۱، ۲۰۰۱؛ گالیور و گین، ۲۰۰۱)؛ بنابراین می‌توان دارایی طبیعی را به کمک کیفیت هوا، کیفیت خاک، نواحی تالابی (مردابی)، جنگل‌ها و پارک‌های ملی و محلی اندازه‌گیری کرد.

دارایی مالی: سرمایه مالی به منابع مالی (مانند پول نقد، حساب‌های بانکی، دارایی‌های جاری، حقوق بازنشستگی، مقرری‌ها و کمک‌ها و وجوه ارسالی مالی) (شن، ۲۰۰۹) اطلاق می‌شود که برای حفظ معیشت حاضر یا بهترکردن معیشت افراد در دسترس است و کمک‌ها و حمایت‌های مالی مانند وجود بانک‌ها، مؤسسات اعتباری و صندوق‌های اعتباری خرد در منطقه و سازوکارهای دسترسی به وام و کمک‌های مالی را شامل می‌شود (ریدون و همکاران^۲، ۲۰۰۲؛ لانگ و هیسن^۳، ۲۰۰۴؛ اریکسن، ۲۰۰۸؛ ب؛ دیکسن و گین، ۲۰۰۱؛ مهارجن و جوشی^۴، ۲۰۱۱؛ فریان و ام. سی. کودیک^۵، ۲۰۱۵). این دارایی‌ها ممکن است مهم‌ترین و نزدیک‌ترین دارایی برای اقشار فقیر باشد. به‌طور کلی می‌توان گفت میزان دسترسی افراد به منابع و سرمایه‌های مالی، در جنبه‌های اقتصادی معیشت فردی و خانوار تأثیرگذار است (سجاسی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۴).

دارایی فیزیکی: شامل زیرساخت‌های بهداشتی-درمانی، اقتصادی-حمایتی، عمران و آموزشی-فرهنگی است که بیشتر به زیرساخت‌های تضمین سلامت و بهداشت مواد غذایی و تقاضای خانوار شامل فراهم‌بودن زیرساخت‌های دسترسی به آب لوله‌کشی بهداشتی، دسترسی به حمام بهداشتی و دسترسی به خانه بهداشت و مراکز خدمات درمانی مربوط است (رنژائو و ملر، ۲۰۱۰؛ اریکسن، ۲۰۰۸؛ ب؛ فریان و ام. سی. ام کوردیک، ۲۰۱۵). همچنین شامل ابزارها و کالاهای تولیدی و سرمایه‌ای (مانند ماشین‌هایی از قبیل تراکتور و...) است برای پشتیبانی از معیشت نیاز است. سرمایه فیزیکی یکی از مهم‌ترین منابع ایجاد ظرفیت جامعه برای توسعه معیشت پایدار محسوب می‌شود. به‌طور کلی کمبود زیرساخت‌های فیزیکی یا امکانات حیاتی، ممکن است موجب ایجاد تأثیر منفی بر ظرفیت استفاده از سایر دارایی‌های معیشتی شود (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۶).

با توجه به مبانی نظری، سرمایه‌ها یا دارایی‌ها از مهم‌ترین اجزای چارچوب معیشت پایدار هستند. معیشت نیز با

1. Young, 2001

2. Reaeton et al

3. Lang and Heasman

4. Maharjan and Joshi

5. Frayne and McMcCodic

سرمایه‌گذاری در توانایی‌های دارایی معیشت پایدار پشتیبانی می‌شود (زنتو و همکاران، ۲۰۱۳: ۱). تعامل مین سرمایه‌های مختلف معیشت، کلیدی برای ایجاد درکی عمیق‌تر از معیشت پایدار است (فانگ، ۲۰۱۳: ۸۸۷). بر مبنای رویکرد معیشتی سرمایه‌های پنج‌گانه معیشت روستایی اساس توانمندی و قدرت دخالت روستاییان در سرنوشت فردی و اجتماعی‌شان را تشکیل می‌دهند (بریمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۷). این پنج دارایی معیشتی به یکدیگر وابسته‌اند و هریک می‌توانند دیگر دارایی‌ها را کامل کنند (دی. اف. آی. دی، ۱۹۹۹؛ آلیس، ۲۰۰۰: ۱۶) به عبارت دیگر، اگر هر کدام از دارایی‌های معیشتی در سطح مطلوبی نباشند، سایر دارایی‌های کارایی لازم را نخواهند داشت و افراد و خانوارها به معیشت پایدار دست نخواهند یافت. براین اساس می‌توان گفت برای نیل به معیشت پایدار، باید نگاهی جامع به دارایی‌های معیشتی داشت و از توجه به یک دارایی اجتناب شود.

پیشینه پژوهش

تاکنون مطالعات متعددی در زمینه معیشت و معیشت پایدار روستایی صورت گرفته است. در جدول ۱، به مطالعات صورت‌گرفته در این زمینه اشاره شده است.

جدول ۱. پیشینه پژوهش‌های مرتبط با معیشت و معیشت پایدار روستایی

پژوهشگر	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
یو و ژانگ (۲۰۱۷)	معیشت پایدار و پایداری روستا در چین: امنیت زیست‌محیطی، بهره‌وری اقتصادی یا عدالت اجتماعی	با استفاده از روش جامع فازی، سطح امنیت معیشت پایدار کشاورزان چین و سه جزء آن یعنی امنیت زیست‌محیطی، بهره‌وری اقتصادی و عدالت اجتماعی بررسی شده است. شاخص امنیت معیشت پایدار مبنای قرار گرفته و از روش وزن‌دهی آنتروپی برای تعیین وزن شاخص‌ها و تجزیه و تحلیل توزیع فضایی استفاده شده است. براساس نتایج، شاخص‌های امنیتی معیشت پایدار و اجزای آن میان مناطق استان متفاوت است. براین اساس سیاست‌هایی که برای بهبود امنیت معیشت پایدار کشاورزان طراحی می‌شود، باید با توجه به شرایط منطقه‌ای محلی باشد.
زانکو (۲۰۱۵)	معیشت ناپایدار روستایی و فقر در غنا	با استفاده از داده‌های پیمایشی استدلال می‌شود غیر از کشاورزی بسیاری از گزینه‌های معیشت اقتصادی روستایی ناپایدار هستند؛ زیرا شفاف بزرگی میان فعالیت‌های معیشتی و توسعه مشاغل حرفه‌ای وجود دارد. علاوه بر این اثر رفاه خانوار بر گذراندن تنوع معیشتی مطالعه شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد موقعیت فضایی خانوارها، عوامل جمعیتی، آموزش و تفاوت قیمت تولیدکننده-مصرف‌کننده از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده رفاه خانوار روستایی هستند.
هرمن و فاکس (۲۰۱۴)	ارزیابی معیشت روستایی در جنوب غرب چین بر اساس شاخص‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی	بسیاری از مناطق روستایی با توجه به توسعه روستایی و حفاظت از طبیعت با افزایش درگیری‌ها مواجه هستند که دلیل آن تجاری کردن سریع کشاورزی و ساخت‌وساز و بهبود جاده‌هاست. در ایکس‌شانگ باه، یونان و جنوب غرب چین این نتایج توسعه در تغییر کاربری اراضی بسیار مشهود است. با استفاده از سیستم مدل‌سازی ترکیب‌شده چارچوب نابان، مدل‌سازی چارچوب کار و پروژه تحقیقی میان‌رشته‌ای LILAK می‌توان محاسبات سناریوها را براساس وضعیت فعلی کاربری اراضی و تأثیرات اقتصادی و زیست‌محیطی ارائه داد.
کاسا و اشتو (۲۰۱۴)	تحلیل موقعیت معیشت روستایی و پویایی‌های اجتماعی-اقتصادی برای توسعه پایدار روستایی؛ مطالعه موردی: بخش لگجیدا ووردا	به تجزیه و تحلیل وضعیت معیشت روستایی ناحیه ووردا در جنوب اتیوپی پرداخته شده است. براساس تحلیل مکانیسم‌های اقتصادی، اجتماعی در ناحیه ووردا، سازمان‌های دولتی و سهام‌داران باید برای برطرف کردن نیازهای جامعه ووردا تلاش کنند تا بتوانند معیشت پایدار و توسعه روستایی را در ووردا ایجاد کنند.
سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۵)	سنجش سطح دارایی‌های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تایباد)	با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به سنجش سطح دارایی‌های معیشتی و اولویت‌بندی روستاها پرداخته شد. نتایج نشان می‌دهد دارایی اجتماعی در مقایسه با سایر دارایی‌ها در میان روستاهای مورد مطالعه بیشتر است و یکپارچگی، همبستگی و انسجام اجتماعی میان روستاها را نشان می‌دهد.
توکی و همکاران (۱۳۹۵)	تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان سردشت)	با داده‌های پیمایشی و روش توصیفی-تحلیلی، عوامل مؤثر بر معیشت روستایی شهرستان سردشت تحلیل شده است. براساس نتایج پژوهش اصلی‌ترین عوامل تأمین معیشت متأثر از شرایط تحمیلی محیطی، فعالیت‌های کشاورزی و مبادلات مرزی است. همچنین میان عوامل جغرافیایی، مانند شیب زمین، دسترسی سطح آموزشی، نزدیکی به نوار مرزی و الگوی معیشت روستاییان منطقه رابطه معناداری وجود دارد که براین اساس الگوی معیشتی خاصی برای روستاهای منطقه ایجاد شده است.
بریمانی و همکاران (۱۳۹۴)	تحلیل عوامل جغرافیایی مؤثر بر معیشت خانوار در سکونتگاه‌های روستایی (موردشناسی: شهرستان قصر قند)	به روش توصیفی-تحلیلی، ضمن ارزیابی سرمایه‌های معیشتی در نواحی روستایی به تحلیل عوامل جغرافیایی مؤثر بر آن پرداخته شده است. نتایج کلی پژوهش حاکی از سطح پایین معیشت در نواحی روستایی و یابگر ضعف در زیرساخت‌ها و سرمایه‌های معیشتی (به‌جز سرمایه اجتماعی) است. همچنین براساس نتایج، عوامل مکانی-فضایی (شکل استقرار، موقعیت ارتباطی، نوع راه دسترسی، فاصله از مراکز ناقد) بر سطح معیشت روستاییان تأثیرگذارند.
سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۲)	اولویت‌بندی راهبردهای توسعه معیشت پایدار روستایی با مدل ترکیبی سوات-تاپسیس-فازی؛ مطالعه موردی: شهرستان خدابنده	با استفاده از مدل راهبردی سوات، عوامل بیرونی و درونی مؤثر در دستیابی به معیشت پایدار روستایی شناسایی شده و به کمک برنامه‌ریزی راهبردی و تدوین راهبردهای کلونی برای این مسئله کلیدی چاره‌جویی شده است. تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد با توجه به تمرکز راهبردهای اول، دوم و سوم حاصل تلفیق دیدگاه‌های هر دو گروه نمونه‌های مطالعاتی، راهبرد کانونی برای اقدام، راهبردی تهاجمی است.
مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۹۰)	تأثیر بازگشت مهاجران به روستاها در بهبود معیشت ساکنان؛ مطالعه موردی: شهرستان آق‌قلا	به روش توصیفی-تحلیلی، مهاجرت بازگشتی با تأکید بر معیشت پایدار روستایی و بررسی آثار آن بر سرمایه‌های انسانی، مالی، فیزیکی، اجتماعی و طبیعی مهاجران بازگشته و پیامدهای پس از بازگشت افراد مهاجر و تنوع فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی تحلیل شد. براساس نتایج، مهاجرت موقت نیروی جوان روستایی، مهم‌ترین راهبرد استفاده‌شده برای اداره زندگی است. همچنین پس از کسب مهارت و بازگشت به نواحی روستایی، تفاوت چشمگیری در سرمایه‌های انسانی، مالی، فیزیکی، اجتماعی و طبیعی افراد بازگشته رخ داده است.

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۶

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر کاربردی و توصیفی-تحلیلی است که برای گردآوری داده‌های آن از روش اسنادی (کتاب‌ها، مقالات و گزارش‌ها) و پیمایش میدانی (پرسشنامه، مشاهده و مصاحبه) استفاده شده است. در شیوه کتابخانه‌ای، به کمک اسناد موجود به بسط و تبیین نظری مسئله پرداخته شد. در نهایت پس از استخراج فهرستی از شاخص‌ها و متغیرهای پژوهش، در مرحله مطالعه میدانی به کمک پرسشنامه در سطح خانوار روستاهای مورد مطالعه در چارچوب طیف لیکرت عملیاتی شد. جامعه آماری پژوهش حاضر، خانوارهای روستاهای شهرستان بوئین‌زهراست. شهرستان بوئین‌زهرا در سال ۱۳۹۵، دارای ۶۶,۹۱۲ نفر جمعیت روستانشین، ۲۰,۳۳۸ خانوار، ۹ دهستان و ۱۱۱ روستای دارای سکنه بوده است. برای انتخاب روستاهای نمونه از میان ۱۱۱ روستای این شهرستان (۳۰ درصد روستاها) ۳۴ روستا انتخاب شده است که برای افزایش دقت، تعداد آن‌ها به ۴۰ روستا افزایش یافت. در ادامه و برای انتخاب این روستاها، این مناطق از نظر درصد خانوار ساکن در چهار گروه (کمتر از ۱۰۰ خانوار، ۱۰۱-۲۰۰، ۲۰۱-۳۰۰ و بیشتر از ۳۰۰ خانوار) دسته‌بندی شدند. سپس با توجه به تعداد خانوار هر طبقه سهم هر طبقه خانوار و دهستان مشخص شد. تعیین حجم نمونه خانوارها به کمک فرمول کوکران^۱ صورت گرفت. با توجه به اینکه خانوارهای روستاهای انتخاب شده ۱۰,۰۳۶ خانوار هستند، با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ۳۷۰ خانوار برای منطقه مورد مطالعه مشخص شد، اما برای افزایش دقت و با توجه به اینکه حداقل حجم نمونه در هر روستا نباید کمتر از ۱۰ خانوار باشد، برای افزایش حجم نمونه روستاهایی که کمتر از ۱۰ خانوار داشتند، حجم نمونه به ۵۳۲ خانوار افزایش یافت. به‌منظور توزیع نمونه‌ها در سطح روستاهای مورد مطالعه نیز از روش تناسب استفاده شد.

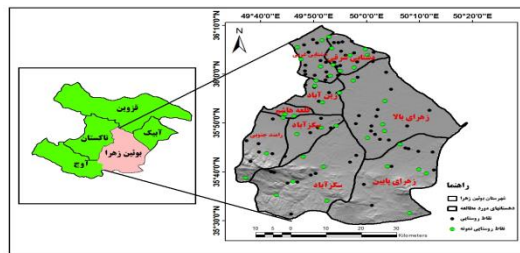
در پژوهش حاضر، روستاهای مورد مطالعه با استفاده از نمونه‌گیری احتمالی انتخاب شدند (جدول ۲). بررسی روایی صوری پرسشنامه به کمک استادان صاحب‌نظر و یک مرحله پیش‌آزمون صورت گرفت و پس از اعمال اصلاحاتی تأیید شد. همچنین ارزیابی پایایی پرسشنامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ در نرم‌افزار SPSS صورت گرفت و ضریب محاسبه شده ۰/۸۸ در حد بسیار خوب تأیید شد.

جدول ۲. ویژگی‌های جمعیتی دهستان‌های شهرستان بوئین‌زهرا

بخش	دهستان	تعداد روستا	جمعیت سال ۱۳۹۰	جمعیت سال ۱۳۹۵	خانوار سال ۱۳۹۰	خانوار سال ۱۳۹۵	سهم از نمونه روستا	سهم پرسشنامه
رامند	ابراهیم‌آباد	۹	۴۲۰۹	۴۴۷۳	۱۲۳۸	۱۳۹۹	۴	۴۵
	رامند جنوبی	۹	۴۷۶۸	۵۱۸۰	۱۳۴۳	۱۶۰۸	۳	۵۶
	زین‌آباد	۶	۴۳۳۵	۴۱۸۳	۱۱۷۵	۱۱۹۴	۳	۳۸
شال	قلعه هاشم‌خان	۲	۳۹۰۵	۳۷۶۵	۱۱۴۴	۱۱۹۸	۲	۴۳
	زهرای بالا	۱۹	۱۵,۲۰۶	۱۴,۰۲۳	۴۳۶۲	۴۳۲۰	۶	۸۴
مرکزی	زهرای پایین	۱۳	۹۴۵۱	۹۵۲۷	۲۵۵۳	۲۶۹۳	۵	۸۰
	سگزآباد	۱۳	۵۴۷۶	۵۶۳۵	۱۶۲۰	۱۸۰۴	۴	۴۴
دشتابی	دشتابی شرقی	۲۰	۹۶۰۰	۱۰,۲۱۰	۲۶۹۹	۳۰۶۹	۷	۸۷
	دشتابی غربی	۲۰	۱۰,۴۴۰	۹۹۱۶	۲۹۵۵	۳۰۵۳	۶	۵۵
	شهرستان بوئین‌زهرا	۱۱۱	۶۷,۳۹۰	۶۶,۹۱۲	۱۹,۰۸۹	۲۰,۳۳۸	۴۰	۵۳۲

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{(d)^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{(d)^2} - 1 \right)} = \frac{\frac{(1.96)^2 (0.7)(0.3)}{(0.5)^2}}{1 + \frac{1}{1101} \left(\frac{(1.96)^2 (0.7)(0.3)}{(0.5)^2} - 1 \right)}$$

شکل ۴. نقشه شهرستان بوئین‌زهره و روستاهای مورد مطالعه
منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

به منظور پهنه‌بندی فضایی دارایی‌های معیشتی و انجام تحلیل‌های فضایی، اطلاعات گردآوری شده به نرم‌افزار ARC GIS منتقل شد. نتایج اصلی این مطالعه در سطح خانوار است و اطلاعات استخراج شده مندرج در جدول‌های ۴ و ۵ به بررسی وضعیت دارایی‌های معیشتی در سطح خانوارها می‌پردازد، با توجه به اینکه در این مطالعه، بخشی از پرسش‌ها مربوط به توزیع فضایی است، برای توضیح و تبیین توزیع‌های فضایی متغیر، دارایی‌های معیشتی نیز به تفکیک روستاها محاسبه شد. متغیرهای استفاده شده تنوع مقیاسی دارند؛ بنابراین برای هم‌مقیاس‌سازی و امکان ایجاد شاخص ترکیبی، داده‌ها بی‌مقیاس‌سازی شد. از آنجا که سنجش بخش عمده متغیرهای تحقیق ترتیبی در بازه ۱ (خیلی کم) تا ۵ (خیلی زیاد) صورت گرفت، متغیرهایی با مقیاس نسبی مانند «جمعیت فعال روستایی» و «جمعیت شاغل روستایی» براساس نظر پاسخگو در قالب طیف لیکرت و در بازه ۱ (خیلی کم) تا ۵ (خیلی زیاد) سنجیده شدند. به عبارت دیگر سنجش همه متغیرها با مقیاس ترتیبی صورت گرفت.

در این مطالعه به منظور شناسایی خوشه‌های مطلوب و نامطلوب و سطح‌بندی فضایی دارایی‌های معیشتی از آمار G_i^* استفاده شد. مقدار G_i^* برای هر نقطه یا ناحیه مشخص می‌کند که نقطه مورد نظر به صورت معناداری از نظر آماری در کنار سایر نقاط، که همه آن‌ها مقادیر بالاتر (برای مقادیر مثبت G_i^*) یا پایین‌تر (برای مقادیر منفی G_i^*) از میانگین دارند، قرار دارد یا خیر (متکان و همکاران، ۱۳۸۸: ۹). گتیس و ارد^۱ آماره G_i^* برای شناسایی خوشه‌های محلی که در آن‌ها نواحی با مقادیر مشابه یا پایین‌تر از میانگین در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند، مطابق رابطه زیر معرفی کردند که در نرم‌افزار ARC GIS با عنوان لکه‌های داغ^۲ صورت می‌گیرد.

$$G_i^* = \frac{\sum_{j=1}^n w_{ij} x_j - \bar{x} \sum_{j=1}^n w_{ij}}{s \sqrt{\left[\frac{\sum_{j=1}^n w_{ij}^2 - \left(\sum_{j=1}^n w_{ij} \right)^2}{n-1} \right]}}$$

در این رابطه، G_i^* مقدار شاخص Getis برای پلیگون i ام، s انحراف معیار مقادیر نواحی، n تعداد نمونه‌ها، x_j مقدار متغیر در ناحیه j ، \bar{x} میانگین متغیر در همه نواحی و w_{ij} وزن به کاررفته برای مقایسه دو ناحیه i و j است. در بخش دیگر به منظور پهنه‌بندی دارایی‌های معیشتی از روش میان‌یابی به روش کریجینگ (kriging) استفاده شد. به‌طور کلی، برای سنجش سطح دارایی‌های معیشتی و توزیع فضایی آن‌ها از دیدگاه جامعه نمونه، ابتدا ابعاد مربوط به دارایی‌های معیشتی در شش بعد اجتماعی، نهادی، انسانی، طبیعی، فیزیکی، مالی مشخص شد و ۷۱ شاخص مدنظر قرار گرفت (جدول ۳).

جدول ۳. شاخص‌های دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستایی

مؤلفه	شاخص	گویه	منبع
نیروی انسانی	جمعیت روستا، تعداد جوانان شاغل در فعالیتهای تولیدی (کشاورزی، صنعت، خدمات) در روستا، تعداد زنان شاغل در فعالیتهای تولیدی در روستا	جمعیت روستا، تعداد جوانان شاغل در فعالیتهای تولیدی (کشاورزی، صنعت، خدمات) در روستا، تعداد زنان شاغل در فعالیتهای تولیدی در روستا	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	نیروی کار	جمعیت فعال روستایی، جمعیت شاغل روستایی، نیروی کار ارزان و کارآمد مرتبط با کسب‌وکار شخص	DFID, 1999a; Ellis, 1998; Ashley, 2000; She, 2000; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snide, 2012; Braun, 2008; van Breuge 2013
سرمایه انسانی	افراد باتجربه	تعداد افراد باتجربه و ماهر در حوزه کسب‌وکار شخص	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	افراد باسواد	تعداد افراد دانشگاهی شاغل در فعالیتهای تولیدی روستا، وجود نیروی کار تحصیل کرده و ماهر در حوزه کسب‌وکار شخص، تعداد زنان تحصیل کرده	DFID, 1999a; Ellis, 1998; Ashley, 2000; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snider, 2012; Braun, 2008; Van Breugel, 2013
سرمایه اقتصادی	خلأقی و نوآوری	به‌کارگیری روستاییان از قدرت خلأقی و کارآفرینی برای کسب درآمد از فرصت‌های جدید و متنوع، تمایل روستاییان به تولید محصولات جدید	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	درآمد	درآمد سالانه خانوارهای روستایی، درآمدهای غیرکشاورزی خانوارها، توان بازپرداخت اعتبارات و وام‌ها	DFID, 1999a; Grootaert et al., 2004; Ellis, 1998; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snide, 2012; Braun, 2008; van Breugel, 2013
سرمایه اجتماعی	دسترس‌ی به تسهیلات مالی	اولویت‌دهی به روستاییان در ارائه خدمات بانکی و اعتباری، وجود فرصت‌های دریافت اعتبارات بانکی با سود پایین برای ایجاد کسب‌وکار، امکان دریافت وام قرض‌الحسنه از اقوام و دوستان (در حوزه کسب‌وکار شخص) در روستا، میانگین پس‌انداز نقدی خانوار (در حوزه کسب‌وکار شخص)، میزان دارایی مرتبط با کسب‌وکار شخص	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	وجود فرصت‌های اقتصادی مناسب	وجود فرصت‌های شغلی مناسب برای جوانان در روستا، وجود زمین‌های شغلی متنوع در روستا، ارزان‌بودن هزینه‌های اولیه فعالیتهای اقتصادی در روستا (زمین، آب، نیروی کار)	DFID, 1999a; Grootaert et al., 2004; Ellis, 1998; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snide, 2012; Braun, 2008; van Breugel, 2013
سرمایه اجتماعی	مشارکت	مشارکت در فعالیتهای مشارکتی در روستا (از جمله سرمایه‌گذاری برای ایجاد کسب‌وکار و...)، علاقه‌مندی و مشارکت در تصمیم‌گیری و فعالیتهای اجرایی در روستا، علاقه‌مندی به انجام فعالیتهای اقتصادی مشارکتی با روستاییان (در حوزه کسب‌وکاری که دارند)، مشارکت در تشکیل‌های صنفی (تعاونی)	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	تعامل و همبستگی اجتماعی	علاقه‌مندی به در اختیار قراردادن تجربه کاری، روحیه تعاون و همکاری در میان روستاییان، پایبندی به آداب‌ورسوم قومی و مذهبی، پایین‌بودن سطح اختلاف اجتماعی در روستا	DFID, 1999a; Grootaert et al., 2004; Ellis, 1998; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snide, 2012; Braun, 2008; van Breugel, 2013
سرمایه اجتماعی	امنیت اجتماعی	سملوح وقوع جرم و جنایت، ناامن‌بودن روستا از نظر محیط سرمایه‌گذاری، میزان وقوع درگیری‌های قومی و قبیله‌ای	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	تعلق خاطر به روستا	ترجیح‌دادن زندگی در محیط روستا به شهر، تمایل به ماندگاری در روستا، میزان تعلق خاطر روستاییان به روستا	DFID, 1999a; Grootaert et al., 2004; Ellis, 1998; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snide, 2012; Braun, 2008; van Breugel, 2013
سرمایه فیزیکی	مسکن	برخورداری از مسکن مقاوم، سطح رضایت از مسکن، چندکارکردی بودن فضای مسکونی (امکان انجام چند فعالیت هم‌زمان)، امکان محیط کار در کنار محیط زندگی	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	دسترس‌ی به خدمات امکان‌ات	میزان برخوردارگی محل کار از امکانات مورد نیاز (برق، گاز و...)، میزان دسترسی به اینترنت در حوزه کسب‌وکار هر شخص، میزان دسترسی به تلفن و تلفن همراه، شبکه حمل‌ونقل مناسب، شبکه ارتباطات مناسب جاده‌ای در روستا، دسترسی به خدمات آموزشی (ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان) دسترسی به خدمات آموزشی در حوزه کسب‌وکار، میزان دسترسی به خانه بهداشت و درمانگاه، دسترسی به خدمات دامپزشکی، دسترسی آسان به بازار، دسترسی آسان به روستاها و شهرهای اطراف.	DFID, 1999a; Ellis, 1998; Ashley, 2000; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snider, 2012; Braun, 2008; Van Breugel, 2013; Mphande, 2016
سرمایه طبیعی	برخورداری از ابزارهای اولیه فعالیت	وجود ادوات کشاورزی (تراکتور، کمباین و...) در روستا، وجود تعدادی تعمیرگاه ماشین‌آلات در روستا و شهرهای اطراف	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	زمین	وجود زمین‌های حاصلخیز کشاورزی، مساحت کل اراضی روستا به هکتار، مساحت کل اراضی باغی روستا به هکتار	DFID, 1999a; Ellis, 1998; Ashley, 2000; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snider, 2012
سرمایه طبیعی	دسترس‌ی به منابع طبیعی	دسترس‌ی آسان و گسترده به زمین (در حوزه کسب‌وکار شخص)، دسترس‌ی آسان و گسترده به آب (در حوزه کسب‌وکار شخص)، نبود محدودیت‌های مکانی برای توسعه فعالیت (در رابطه با کسب‌وکار شخص)	DFID, 1999a; Ellis, 1998; Ashley, 2000; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snider, 2012
	دامپروری	تعداد دام‌های سبک و سنگین در روستا	DFID, 1999a; Ellis, 1998; Ashley, 2000; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snider, 2012
سرمایه نهادی	بهداشت محیطی	نبود آلودگی‌های محیطی (مرتبط با کسب‌وکار شخص)، امکان دفع و دفن زباله و پسماند راحت (در حوزه کسب‌وکار شخص)	DFID, 1999a; Ellis, 1998; Ashley, 2000; Shen, 2009; Mthembu, 2011; Njole, 2011; Snider, 2012
	نهادهای دولتی	امکان تهیه وام و حمایت دولت از روستاییان (در حوزه کسب‌وکار شخص)، اولویت‌دادن به روستاییان در ارائه خدمات بانکی و اعتباری (در حوزه کسب‌وکار شخص)، تشویق دولت به انجام فعالیتهای اقتصادی در روستا (در حوزه کسب‌وکار شخص)	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
سرمایه نهادی	حمایت مدیریت محلی (دهیاری و شورا)	حمایت مدیریت محلی (دهیاری و شورا) از فعالیتهای اقتصادی (در حوزه کسب‌وکار شخص)، نبود مخالفت‌های اجتماعی در روستا در صورت راه‌اندازی کسب‌وکار جدید، وجود تعاونی‌های محلی روستایی (در حوزه کسب‌وکار شخص)	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷
	نهادهای محلی	مخالفت‌های اجتماعی در روستا در صورت راه‌اندازی کسب‌وکار جدید، وجود تعاونی‌های محلی روستایی (در حوزه کسب‌وکار شخص)	مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰؛ قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۴؛ عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ سنجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۵؛ نگارندگان، ۱۳۹۷

بحث و یافته‌ها

بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان نشان می‌دهد میانگین سنی افراد ۴۵/۹۷ سال است که از میان آنان ۸۷/۲ درصد مرد و بقیه زن هستند. از نظر سطح تحصیلات ۳۳/۱ درصد پاسخ‌دهندگان بی‌سواد، ۱۶/۵ درصد ابتدایی، ۲۷/۳ درصد راهنمایی و متوسطه و ۲۳/۱ درصد فوق‌دیپلم و لیسانس هستند. از نظر بعد خانوار، میانگین تعداد اعضای خانواده‌ها ۲/۶۱ و بیشترین تعداد اعضا مربوط به تعداد اعضای ۵-۷ نفر است. میانگین تعداد افراد تحصیل کرده بالاتر از دیپلم نیز ۰/۹ است که در این مورد بیشترین تعداد افراد تحصیل کرده در هر خانواده به ۱ نفر تعلق گرفت و از ۵۳۲ خانوار بررسی شده، ۲۰۱ خانوار هیچ فرد تحصیل کرده بالاتر از دیپلم نداشتند. از نظر نوع فعالیت ۱۶/۲ درصد کارمند، ۳۶/۸ درصد کشاورز، ۱۸/۶ درصد صنعتی‌کار، ۱۹/۹ درصد خدمات‌دهنده و ۸/۵ درصد خانه‌دار هستند. مکان شغل ۰/۶۲ درصد از افراد در روستا، ۳۳/۸ درصد در شهرهای نزدیک و ۴/۱ درصد در روستاهای مجاور است. همچنین درآمد ۸/۱۱ درصد از پاسخگویان ۲-۴ میلیون تومان، ۴۲/۳ درصد ۵-۱۰ میلیون تومان و ۴۵/۹ درصد بیشتر از ۱۰ میلیون در سال است. از نظر مالکیت زمین‌های زراعی و باغی، ۸۳/۵ درصد افراد مالک اراضی باغی و زراعی و ۱۶/۵ درصد از داشتن این اراضی بی‌بهره هستند که از این تعداد ۳۵ درصد افراد صاحب اراضی زراعی و باغی کمتر از ۱ هکتار و ۷ درصد صاحب بیشتر از ۱۰ هکتار هستند.

برای پاسخگویی به پرسش دوم پژوهش، ابتدا تحلیلی توصیفی صورت گرفت. براین اساس، پاسخ‌دهندگان دارایی اجتماعی روستاهای مورد مطالعه را با ۳۳/۰۸ درصد در سطح خوب ارزیابی کردند. درمورد دارایی‌های فیزیکی و طبیعی نیز وضع به همین منوال است و با ۳۹/۲۸ درصد و ۴۱/۱۶ درصد در سطح مطلوب ارزیابی شده است، اما دارایی‌های انسانی، مالی و نهادی از نظر روستاییان با ۳۷/۹۶ درصد، ۳۵/۷۱ و ۴۰/۶۰ درصد در سطح کم ارزیابی شده است.

جدول ۴. تحلیل دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستاهای مورد مطالعه

ابعاد زیست‌پذیری	خیلی زیاد	زیاد	تاحدودی	کم	خیلی کم	میانگین
دارایی اجتماعی	۸/۴۵	۳۳/۰۸	۲۳/۴۹	۲۹/۶۹	۵/۲۶	۳/۲۵
دارایی فیزیکی	۳/۷۵	۳۹/۲۸	۲۱/۴۲	۲۹/۸۸	۵/۶۳	۳/۰۵
دارایی انسانی	۲/۸۱	۲۲/۳۶	۲۷/۰۶	۳۷/۹۶	۹/۷۷	۲/۷۰
دارایی مالی	۲/۶۳	۲۵/۹۳	۲۷/۲۵	۳۵/۷۱	۸/۴۵	۲/۷۹
دارایی طبیعی	۱/۶۹	۴۱/۱۶	۲۴/۴۳	۳۰/۴۵	۲/۲۵	۳/۰۹
دارایی نهادی	۲/۴۴	۲۱/۰۵	۲۵/۵۶	۴۰/۶۰	۱۰/۳۳	۲/۸۲

منبع: نگارندگان^۱، ۱۳۹۷

در مرحله بعد، از آزمون t تک‌نمونه‌ای برای تحلیل استنباطی سطح دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستاهای مورد مطالعه استفاده شد. میانگین عددی حاصل از تحلیل دارایی‌های معیشتی نشان می‌دهد، تنها دارایی اجتماعی در حد مطلوب است و دارایی مالی و انسانی و نهادی حد مطلوبی ندارند. براساس این آزمون، با احتساب دامنه طیفی که بین ۱ تا ۵ براساس طیف لیکرت نوسان دارد، این میانگین برای دارایی اجتماعی در حد مطلوب (۳/۱) ارزیابی شده است. این تفاوت در سطح آلفا ۰/۰۱ صدم معنادار است و تفاوت آن با مطلوبیت عددی مثبت ارزیابی شده است. همچنین برای دارایی‌های انسانی، مالی و نهادی در سطح آلفای ۰/۰۱ معنادار است؛ اما تفاوت آن‌ها با مطلوبیت عددی منفی ارزیابی شده است (جدول ۵).

جدول ۵. تحلیل دارایی‌های معیشتی خانوارهای روستاهای مورد مطالعه از دیدگاه روستاییان براساس آزمون t تک‌نمونه‌ای

مؤلفه‌ها	مطلوبیت عددی: ۳/۱			تفاوت	
	میانگین	آماره آزمون t	معناداری	میانگین	تفاوت
دارایی اجتماعی	۳/۲۵	۶/۰۸	۰/۰۰۰	۰/۱۵۶	۰/۲۰۷
دارایی فیزیکی	۳/۰۵	-۱/۳۵	۰/۱۷۶	-۰/۰۴۲	۰/۰۱۸
دارایی انسانی	۲/۷۰	-۱۴/۳۸	۰/۰۰۰	-۰/۳۹۳	-۰/۳۳۹
دارایی مالی	۲/۷۹	-۱۰/۶۸	۰/۰۰۰	-۰/۳۰۸	-۰/۲۵۱
دارایی طبیعی	۳/۰۹	-۰/۰۶۸	۰/۹۴۶	-۰/۰۰۲	۰/۰۵۷
دارایی نهادی	۲/۸۲	-۸/۸۴	۰/۰۰۰	-۰/۲۷۰	-۰/۲۱۰

جدول ۶. آزمون واریانس یک‌طرفه تعیین تفاوت معنادار روستاها از نظر برخورداری از دارایی‌های معیشتی

مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
۱۲/۸۸	۸	۱/۶۱	۵/۰۷۱	۰/۰۰۰
۱۶۶/۱۰	۵۲۳	۰/۳۱۸		
۱۷۸/۹۹	۵۳۱			

برای بررسی تفاوت معناداری دارایی‌های معیشتی در میان دهستان‌های شهرستان بوئین‌زهر (پرسش سوم) به کمک آزمون واریانس یک‌طرفه، معناداری این تفاوت‌ها در سطح دهستان‌های مورد مطالعه بررسی شد. یافته‌های حاصل از آزمون واریانس یک‌طرفه حاکی از آن است که میان دهستان‌های مورد مطالعه از نظر برخورداری از دارایی‌های معیشتی، تفاوت وجود دارد که این امر در میان روستاها کمتر از سطح ۰/۰۵ و نشان‌دهنده معناداری این تفاوت است (جدول ۶). براساس یافته‌های نتایج آزمون تعقیبی دانکن (Duncan) (جدول ۷) در مجموع سه گروه شناسایی شدند. گروه اول دهستان زین‌آباد با میانگین دارایی معیشتی پایین (۲/۶۱ صدم) و دهستان‌های دشتابی شرقی، ابراهیم‌آباد، زهرای پایین با میانگین دارایی‌های معیشتی بالا نسبت به زین‌آباد در گروه دوم و دهستان‌های رامند جنوبی، سگزآباد، قلعه هاشم‌خان، دشتابی غربی و زهرای بالا با میانگین دارایی‌های معیشتی بالاتر در گروه سوم قرار گرفتند. در این میان، دهستان زین‌آباد با میانگین ۲/۶۱ صدم کمترین و دهستان زهرای بالا با میانگین ۳/۲۳ صدم در بهترین وضعیت قرار گرفتند.

جدول ۷. مقایسه میانگین دارایی‌های معیشتی به تفکیک دهستان‌های شهرستان بوئین‌زهر

Subset for alpha= ۰/۰۵				تعداد روستا	نام دهستان‌ها
۳	۲	۱			
-	-	۲/۶۱		۳۷	زین‌آباد
-	۲/۸۸	-		۸۵	دشتابی شرقی
-	۲/۹۳	-		۴۵	ابراهیم‌آباد
-	۲/۹۵	-		۷۹	زهرای پایین
۳/۰۰۲	۳/۰۰۲	-		۴۶	رامند جنوبی
۳/۰۱	۳/۰۱	-		۴۶	سگزآباد
۳/۰۲	۳/۰۲	-		۴۴	قلعه هاشم‌خان
۳/۱۲	۳/۱۲	-		۶۱	دشتابی غربی
۳/۲۳	-	-		۸۹	زهرای بالا

به‌منظور بررسی تفاوت معناداری دارایی‌های معیشتی در دهستان‌های شهرستان بوئین‌زهرا، به‌کمک آزمون واریانس یک‌طرفه به معناداری این تفاوت‌ها در دهستان‌های مورد مطالعه پرداخته شد. براساس یافته‌های حاصل از این آزمون، میان دارایی‌های معیشتی تفاوت وجود دارد که این تفاوت کمتر از سطح ۰/۰۵ و معنادار است (جدول ۸). برای پاسخگویی به پرسش چهارم، براساس نتایج آزمون تعقیبی دانکن (Duncan) (جدول ۹)، در مجموع چهار گروه شناسایی شدند. دارایی انسانی با میانگین پایین در گروه اول، دارایی‌های مالی و نهادی در گروه دوم، دارایی‌های فیزیکی و طبیعی در گروه سوم و دارایی اجتماعی با میانگین بالاتر در گروه چهارم قرار گرفتند. در این میان، دارایی انسانی با میانگین ۲/۷۰ صدم کمترین و دارایی اجتماعی با میانگین ۳/۲۵ صدم در بهترین وضعیت در محدوده مورد مطالعه قرار گرفتند.

جدول ۸. آزمون واریانس یک‌طرفه تعیین تفاوت معنادار دارایی‌های معیشتی

سطح معناداری	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی	مجموع مجزورات	
۰/۰۰۰	۵۳/۴۷	۲۴/۰۳۸	۵	۱۲۰/۱۹	بین گروهی
		۰/۴۵۰	۳۱۸۶	۱۴۳۲/۳۱	درون گروهی
			۳۱۹۱	۱۵۵۲/۵۰	کل

جدول ۹. مقایسه میانگین دارایی‌های معیشتی (آزمون Duncan)

Subset for alpha= ۰/۰۵				تعداد	ابعاد دارایی
۴	۳	۲	۱		
-	-	-	۲/۷۰	۵۳۲	انسانی
-	-	۲/۷۹	-	۵۳۲	مالی
-	-	۲/۸۲	-	۵۳۲	نهادی
-	۳/۰۵	-	-	۵۳۲	فیزیکی
-	۳/۰۹	-	-	۵۳۲	طبیعی
۳/۲۵	-	-	-	۵۳۲	اجتماعی

تحلیل فضایی

شناسایی لکه‌های داغ

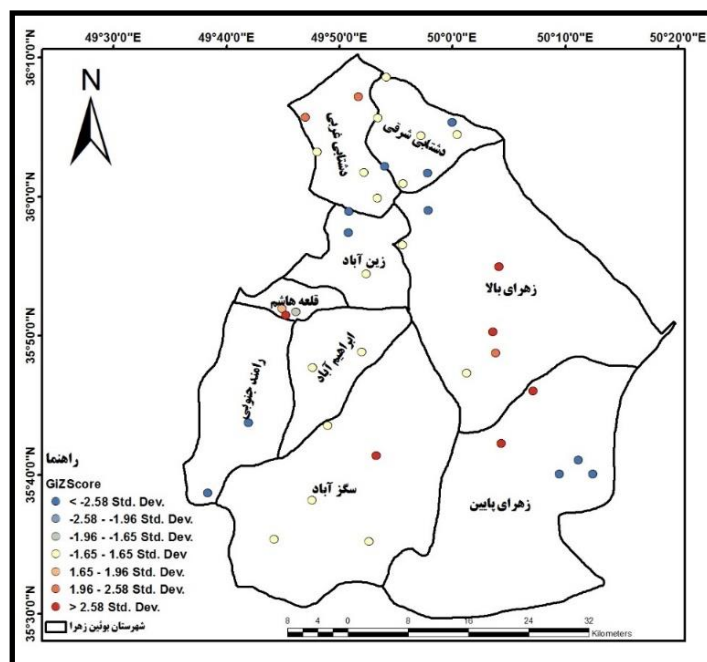
بایدی توجه داشت آزمون تجزیه واریانس یک‌طرفه تنها به بررسی اختلاف میانگین دارایی‌های معیشتی در سطح دهستان‌های شهرستان می‌پردازد و تغییرات فضایی متغیر را در سطوح پایین‌تر در نظر نمی‌گیرد؛ از این‌رو برای سطح‌بندی و خوشه‌بندی فضایی متغیر مورد بررسی از آزمون‌های موران و G_i^* استفاده شد. نتایج تحلیل موران نشان می‌دهد توزیع ارزش‌های مربوط به شاخص دارایی‌های معیشتی در سطح شهرستان بوئین‌زهرا به‌صورت خوشه‌ای است. به عبارت دیگر، نواحی دارایی ارزش‌های مشابه به‌صورت معنادار در مجاورت یکدیگر قرار گرفته‌اند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. شاخص موران برای متغیر دارایی‌های معیشتی در منطقه مورد مطالعه

P-value	Z	Moran's Index	متغیر
۰/۰۰۰	۳۳/۰۳	۰/۴۸۰	دارایی‌های معیشتی

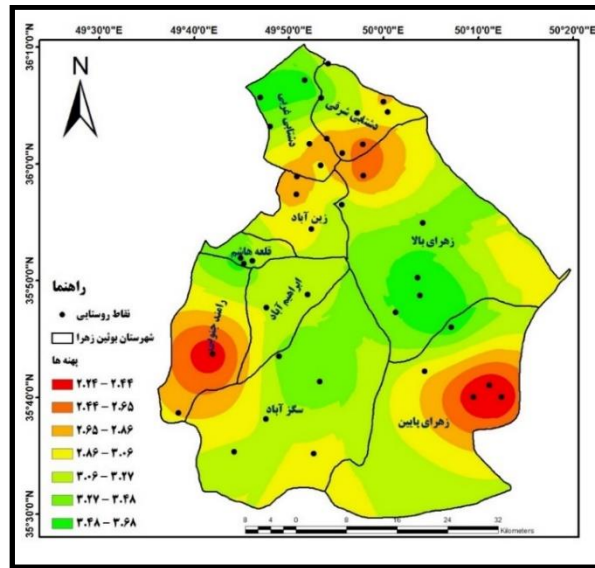
به‌منظور شناسایی محدوده و موقعیت خوشه‌های مکانی با ارزش‌های بالا یا پایین از شاخص G_i^* استفاده شد. آماره G_i^* نوعی امتیاز Z است. برای امتیاز Z مثبت و معنادار از نظر آماری، هرچه امتیاز بزرگ‌تر باشد، مقادیر بالا به میزان زیادی خوشه‌بندی می‌شوند و لکه داغ تشکیل می‌دهند. در مقابل، برای امتیاز Z منفی و معنادار از نظر آماری، هرچه

امتیاز Z کوچک‌تر باشد، به معنای خوشه‌بندی شدیدتر مقادیر پایین و نشان‌دهنده لکه‌های سرد است (عسگری، ۱۳۹۰: ۷۵). نتایج این تحلیل نشان می‌دهد (شکل ۵) نواحی دارای ارزش‌های پایین‌تر از میانگین یا لکه‌های سرد در شمال شرق (دهستان زین‌آباد و دشتابی شرقی) جنوب غربی (رامند جنوبی) و جنوب شرقی (زهرای پایین) پراکنده شده‌اند. نواحی دارای ارزش‌های بالاتر از میانگین نیز در بخش‌های مرکزی شهرستان، در دهستان‌های زهرای بالا، سگزآباد و شمال شهرستان (دشتابی غربی) قرار گرفته‌اند.

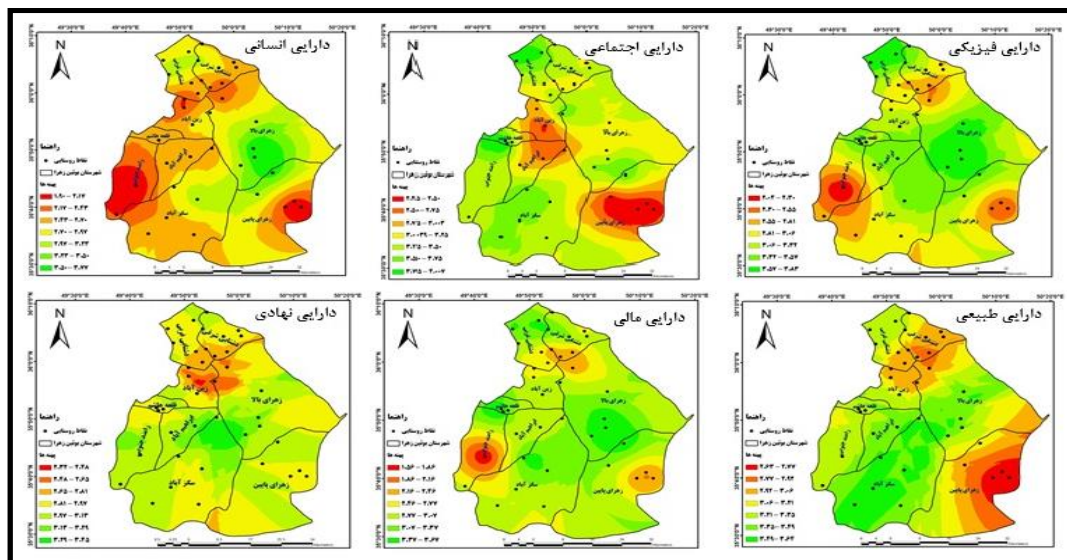

شکل ۵. نقشه لکه‌های داغ دارایی‌های معیشتی در شهرستان بوئین‌زهرای
منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

با توجه به اینکه در تحلیل G_i^* لکه‌های سرد و داغ احساس امنیت تنها برای نقاط محاسبه شده‌اند، از فن میان‌یابی کریجینگ برای پهنه‌بندی و شناسایی دارایی‌های معیشتی در نواحی مختلف شهرستان استفاده شد که نتیجه آن در شکل ۷ آمده است. در این نقشه ابتدا دارایی‌های معیشتی، جداگانه تحلیل شدند. براین اساس دارایی انسانی در بخش مرکزی (شرق محدوده) از سایر نواحی وضعیت مطلوب‌تری دارد. همچنین دارایی فیزیکی در نواحی مرکزی (از غرب تا شرق) و شمال محدوده مورد مطالعه در سطح مطلوبی است، اما بخش جنوب غربی از نظر دارایی فیزیکی در سطح پایینی قرار دارد. از نظر دارایی مالی، به جز بخش جنوب غربی سایر نواحی از وضعیت مطلوبی برخوردارند. از نظر دارایی اجتماعی به جز نواحی جنوب شرقی و شمال شرقی سایر نواحی وضعیت مطلوبی دارند و شمال و شرق محدوده وضعیت مطلوب‌تری از سایر نواحی دارند. محدوده شمالی (دهستان زین‌آباد) در دارایی نهادی وضعیت بسیار نامطلوبی دارد، اما سایر نواحی وضعیت مطلوبی دارند. بخش‌های مرکزی شهرستان نیز از نظر دارایی اجتماعی وضعیت مطلوب‌تری از سایر بخش‌ها دارند. همچنین دارایی طبیعی در نواحی غرب و جنوب غرب و شرق وضعیت بسیار مطلوبی دارد، اما نواحی جنوب شرق و شمال شرق وضعیت نامطلوبی دارند. با توجه به نتایج شکل ۶ می‌توان گفت بخش‌های مرکزی (دهستان‌های زهرای بالا، سگزآباد، ابراهیم‌آباد و قلعه هاشم‌خان) و شمال شهرستان بوئین‌زهرای (دهستان دشتابی غربی) از نظر دارایی‌های معیشتی در وضعیت مطلوبی قرار هستند، اما نواحی جنوب شرق (دهستان‌های زهرای پایین) و جنوب غرب (دهستان رامند جنوبی) وضعیت نامطلوبی دارند.

شکل ۶. میان‌یابی دارایی‌های معیشتی در منطقه مورد مطالعه به روش کریجینگ
منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

شکل ۷. میان‌یابی دارایی‌های معیشتی در منطقه مورد مطالعه به تفکیک دارایی‌ها به روش کریجینگ
منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف تحلیل توزیع فضایی دارایی‌های معیشتی در روستاهای شهرستان بوئین‌زهرا انجام شد. براساس نتایج این پژوهش، دارایی‌های معیشتی روستاییان در سطح متوسط و پایین است. همچنین طبق آزمون t تک‌نمونه‌ای (جدول ۵) تنها دارایی اجتماعی از نظر روستاییان در حد مطلوب ارزیابی شده است. این نتایج تأییدکننده یافته‌های مطالعات سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۵) و بریمانی و همکاران (۱۳۹۴) مبنی بر پایین بودن دارایی‌های معیشتی به جز سرمایه اجتماعی در روستاهاست. برای مشخص شدن تفاوت روستاها از نظر داشتن دارایی‌ها از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد که نتایج آن نشان می‌دهد تفاوت معناداری میان دهستان‌های مورد مطالعه از نظر برخورداری از دارایی‌ها وجود دارد. براساس نتایج آزمون دانکن، دهستان زین‌آباد کمترین دارایی معیشتی را دارد که دلیل آن، نبود

امکانات زیرساختی (به دلیل جمعیت کم بیشتر روستاها) و توانایی‌های طبیعی به دلیل قرارگرفتن در زمین‌های کم حاصلخیز و نواحی خشک و کم‌آب (رونق‌نداشتن کشاورزی) و... است. براساس گفته روستاییان، جوانان روستا بیشتر به دلایلی که ذکر شد و برای تأمین معیشت به شهرها مهاجرت می‌کنند؛ از این رو روستاها در طی زمان به تدریج خالی از سکنه می‌شوند.

به منظور دستیابی به تفاوت میانگین دارایی‌ها در روستاهای مورد مطالعه از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد. براساس نتایج این آزمون، دارایی اجتماعی در میان روستاهای مورد مطالعه از وضعیت بهتری برخوردار است، اما دارایی انسانی وضعیت نامطلوبی دارد. این مسئله نشان می‌دهد در میان اجتماعات روستاهای مورد مطالعه یکپارچگی، هم‌بستگی و انسجام اجتماعی وجود دارد، اما دارایی انسانی که ضعیف‌ترین دارایی در روستاهای مورد مطالعه است، به دلیل اهمیت‌ندادن روستاییان به ادامه تحصیلات در مقاطع بالاتر و کم‌بودن جمعیت جوان در روستاها، سواد کم زنان، نبود افراد باتجربه در روستاها و نبود تنوع شغلی در روستاهاست. این نتایج تأییدکننده نظر جمعه‌پور و احمدی (۱۳۹۰)، سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۵) و یو و ژانگ (۲۰۱۷) مبنی بر نابرابری دارایی‌های معیشتی در روستاهاست.

نقشه میان‌یابی تولیدشده درباره دارایی‌های معیشتی حاکی از آن است که بخش مرکزی شهرستان بوئین‌زهره، یعنی محور شرقی- غربی و شمال منطقه وضعیت مطلوبی دارند. دلیل این امر نزدیکی به شهر بوئین‌زهره در دهستان زهرای بالا و قرارگرفتن بیشتر روستاها در محور ارتباطی این شهر است؛ به همین دلیل این روستاها جمعیت‌پذیری بالایی دارند و به تبع آن از امکانات زیرساختی و تنوع شغلی بالایی برخوردارند، اما نواحی جنوبی و جنوب شرقی و غربی از نظر دارایی‌های معیشتی در وضعیت مطلوبی قرار ندارند. از آنجا که جنوب شهرستان بوئین‌زهره را کوه‌های رامند احاطه کرده‌اند و روستاهای کمی در این منطقه وجود دارند، اگر روستایی وجود داشته باشد، به دلیل شرایط سخت طبیعی و نبود زیرساخت و امکانات مناسب برای زندگی جمعیت کمی دارد که بر این اساس از نظر دارایی‌های معیشتی در وضعیت نامطلوب قرار دارند. نقشه لکه‌های داغ نیز این موضوع را تأیید می‌کند. لکه‌های داغ در بخش مرکزی و لکه‌های سرد در جنوب شرقی و جنوب غربی (به‌طور کل جنوب شهرستان بوئین‌زهره) قرار گرفته‌اند.

براساس نتایج پژوهش پیشنهادهایی در این زمینه ارائه می‌شود:

بر اساس نتایج پژوهش مشخص شد، دارایی اجتماعی روستاها در وضعیت مطلوبی قرار دارد و از همین دارایی می‌توان برای بهبود سایر دارایی‌ها بهره برد؛ زیرا با همکاری و مشارکت روستاییان می‌توان طرح‌های توسعه روستایی را به نحو بهتری پیش برد و اجرا کرد. براساس نقشه‌های تولیدشده به روش کریجینگ برای روستاهای جنوب شرقی (برخی روستاهای دهستان زهرای پایین) و روستاهای دهستان زین‌آباد، ضروری است برنامه‌های ارتقای دارایی اجتماعی به کمک مشارکت‌دادن افراد در تصمیم‌گیری و اجرای طرح‌های اشتغال، همچنین فعالیت‌های اجرایی روستا با استفاده از دهیاری و شوراهای روستاها صورت بگیرد.

براساس نقشه‌های ارائه‌شده به روش کریجینگ در روستاهای مورد مطالعه و نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه، دارایی انسانی در میان سایر دارایی‌ها در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. این مسئله ضعف بسیار بزرگی در منطقه، به‌ویژه در مناطق شرقی و جنوبی شهرستان بوئین‌زهره است. در این زمینه باید برنامه‌هایی به کمک نهادهای مربوط از جمله آموزش و پرورش و آموزش فنی و حرفه‌ای استان با همکاری مدیریت محلی صورت بگیرد تا افراد در مشاغل مربوط به کشاورزی و دامداری سواد و مهارت کافی داشته باشند. همچنین با برگزاری کلاس‌های کارآفرینی به افراد آموزش دهند تا در زمینه مشاغل کشاورزی و دامداری که روش غالب تأمین معیشت روستاییان است، خلاقیت و نوآوری داشته باشند. در نتیجه درآمد بیشتری کسب می‌کنند و روحیه کارگروھی را به کمک برنامه‌ها ارتقا می‌دهند تا با همکاری یکدیگر

دارایی‌های معیشتی را افزایش دهند. براساس آزمون هم‌بستگی، دارایی‌های معیشتی هم‌بستگی مثبتی با یکدیگر دارند که تقویت و ارتقای هریک از آن‌ها، دارایی‌های دیگر را نیز ارتقا می‌دهد.

به‌کارگیری افراد تحصیل‌کرده و باتجربه - که به دلایلی به شهرها مهاجرت کرده‌اند، اما با پتانسیل‌ها و نقاط قوت روستاها آشنایی کامل دارند - در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها برای توسعه دارایی‌های معیشتی روستاها، سبب می‌شود برنامه‌ها در جهت مطلوب اجرا شوند. همچنین آسیب کمتری به محیط وارد می‌شود و معیشت روستاییان برای نسل‌ها پایدار می‌ماند.

در روستاهای جنوبی شهرستان بوئین‌زهرا که بیشتر کوهستانی هستند و در زمینه دارایی‌های معیشتی نیز وضعیت مطلوبی ندارند، می‌توان با برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری و افزایش امکانات و زیرساخت‌ها در این مناطق، این روستاهای کوچک و کم‌جمعیت را به‌دلیل نبود امنیت معیشتی توسعه داد؛ زیرا این روستاها آب‌وهوای مطبوع، مناظر دل‌نشین و آرامش محیطی دارند. براساس بررسی‌های مصاحبه مشخص شد افراد ساکن در این روستاها با توسعه گردشگری بسیار موافق بودند. اهالی روستاهای کوهستانی اذعان داشتند در ایام تابستان آشنایان آن‌ها برای گذران اوقات فراغت به این مناطق می‌آیند و بسیار لذت می‌برند؛ بنابراین باید با معرفی روستاهای دارای پتانسیل گردشگری به کمک برنامه‌های تلوویزیونی و وب‌سایت‌ها، به توسعه گردشگری در این مناطق کمک کرد تا دارایی‌های معیشتی این مناطق نیز افزایش یابد.

منابع

۱. اعظمی، موسی، بختیاری، احمد و کاروان شانازی، ۱۳۹۷، اثرات فعالیت واحدهای آبرزی پروری دومنظوره بر معیشت خانوارهای شاغل (مورد مطالعه: استان همدان)، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲-۴۹، شماره ۴.
۲. بریمانی، فرامرز، راستی، هادی، رئیسی، اسلام و مسعود محمدزاده، ۱۳۹۵، تحلیل عوامل جغرافیایی مؤثر بر معیشت خانوار در سکونتگاه‌های روستایی، موردشناسی: شهرستان قصر قند، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، شماره ۱۸، صص ۸۵-۹۶.
۳. توکلی، مرتضی، احمدی، شیرکو و غریب فاضل‌نیا، ۱۳۹۵، تحلیل عوامل مؤثر بر معیشت روستایی (بررسی موردی: روستاهای شهرستان سردشت)، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال بیستم، شماره ۵۸، صص ۶۳-۸۱.
۴. جمعه‌پور، محمود و نرجس کیومرث، ۱۳۹۱، بررسی اثرات گردشگری بر دارایی‌ها و فعالیت‌های معیشتی مردم در چارچوب معیشت پایدار گردشگری؛ مطالعه موردی: روستای زیارت، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال هفتم، شماره ۱۷، صص ۸۷-۱۱۹.
۵. سجاسی قیداری، حمدالله، صادقلو، طاهره و اسماعیل شکوری‌فرد، ۱۳۹۵، سنجش سطح دارایی‌های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار؛ مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تایباد، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال پنجم، شماره ۱، صص ۱۹۷-۲۱۶.
۶. سجاسی قیداری، حمدالله، صادقلو، طاهره و مجتبی پالوج، ۱۳۹۲، اولویت‌بندی راهبردهای توسعه معیشت پایدار روستایی با مدل ترکیبی سوات-تاپسیس-فازی؛ مطالعه موردی شهرستان خدابنده، فصلنامه روستا و توسعه، سال شانزدهم، شماره ۲، صص ۸۵-۱۱۰.
۷. سلمانی، محمد، رضوانی، محمدرضا، پورطاهری، مهدی و فرزاد ویسی، ۱۳۹۰، نقش مهاجرت فصلی نیروی کار در معیشت خانوارهای روستایی؛ مطالعه موردی: شهرستان سروآباد-استان کردستان، نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره چهل‌وسوم، شماره ۷۷، صص ۱۱۱-۱۲۷.
۸. شاه‌ولی، منصور و زهرا لاجینی، ۱۳۸۶، بررسی مدیریت دانش ضمنی امنیت غذایی با تأکید بر سازمان جهاد کشاورزی استان فارس، فصلنامه روستا و توسعه، سال دهم، شماره ۱، صص ۱۳۹-۱۷۶.
۹. طالب، مهدی، صدیقه پیری و سمیه محمدی، ۱۳۸۹، فراتحلیلی بر مطالعات فقر در جامعه روستایی ایران، فصلنامه توسعه روستایی، دوره دوم، شماره ۲، صص ۲۱-۴۰.
۱۰. عبدالله زاده، غلامحسین، صالحی، خدیجه، شریف زاده، محمد، خواجه شکوهی، علیرضا، ۱۳۹۴، بررسی تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی در استان گلستان، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال چهارم، شماره ۱۵، صص ۱۶۹-۱۴۸.
۱۱. عسگری، علی، ۱۳۹۰، تحلیل‌های آماری فضایی با Arc GIS، تهران، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری، چاپ اول.
۱۲. قدیری معصوم، مجتبی، رضوانی، محمدرضا، جمعه‌پور، محمود و حمیدرضا باغیانی، ۱۳۹۴، سطح بندی سرمایه‌های معیشتی در روستاهای گردشگری کوهستانی، مورد: دهستان بالا طالقان در شهرستان طالقان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۲.
۱۳. متکان، علی اکبر و همکاران، ۱۳۸۸، مدل‌های منطق فازی و سنجش از دور جهت پهنه بندی خطر زمین لغزش در حوضه آبخیز لاجیم، نشریه زمین شناسی ژئوتکنیک (زمین شناسی کاربردی)، دوره ۵، شماره ۴، صص ۳۲۵-۳۱۸.
۱۴. مطیعی لنگرودی، سید حسن، قدیری معصوم، مجتبی، رضوانی، محمدرضا و عبدالحمید نظری، ۱۳۹۰، تأثیر بازگشت مهاجران به روستاها در بهبود معیشت ساکنان، مطالعه موردی: شهرستان آق‌قلا، مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۸، صص ۶۷-۸۳.

۱۵. نوروزی، مرضیه، حیاتی، داریوش، ۱۳۹۴، **سازه های مؤثر بر معیشت پایدار روستایی از دیدگاه کشاورزان استان کرمانشاه**، فصلنامه علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، شماره ۱۱، صص ۱۴۴-۱۲۷.

16. Aazami, M., Bakhtiari, A., and Karavan SHanazi, 2018, **Livelihood Effects of the Aquaculture Fish Farming Units on Occupier Household (the case of Hamedan province)**, Iranian Journal of Agricultural Economics and Development, Volume:49 Issue:4, .pp:735-747. *(In Persian)*
17. Abdollahzadeh, GH., Salehi., KH., Sharifzadeh, M., Khajehshahko., A., 2016, **Investigating the Impact of Tourism on Sustainable Rural Livelihoods in Golestan Province**, Journal of Tourism Planning and Development, Volume:4 Issue:15., PP: 148 – 169. *(In Persian)*
18. Barimani, F., Rasti, H., Reisi, E., and Mohammad Zadeh, M., 2016, **Analyzing the Geographical Factors Effective on the Household Livelihood in Rural Settlements Case Study: Township Qasrqand**, Journal of Geography and Territorial Spatial Arrangement Spring, Vol. 6 , No. 18, PP. 85-96. *(In Persian)*
19. Carney, D., 1998, **Sustainable Rural Livelihoods: What Contribution Can We Make?**. Department for International Development.
20. Carney, D., 1999, **Livelihood Approaches Compared: A Brief Comparison of the Livelihoods Approaches of the UK Department for International Development (DFID), CARE, Oxfam and the UNDP, A Brief Review of the Fundamental Principles Behind the Sustainable Livelihood Approach of Donor Agencies**, in Livelihoods Connect, London: DFID.
21. Chambers, R., 2005, **Ideas for Development**, Earth Scan Publication, London, Sterling VA.
22. Chambers, R., and Conway, G., 1992, **Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st Century**, Institute of Development Studies (UK).
23. CHF, 2005, **Sustainable Livelihoods Approach Guidelines, Partners in Rural Development**, Chapel, Ottawa, Canada.
24. Dash, M., and Behera, B., 2016, **Determinants of Household Collection of Non-Timber Forest Products (Ntfps) and Alternative Livelihood Activities in Similipal Tiger Reserve, India**, Forest Policy and Economics, Vol. 73, PP. 215-228.
25. Davies, S., and Hossain., N., 1987, **Livelihood Adaptation, Public Action and Civil Society: A Review of the Literature**, In IDS Working Paper, Vol. 57, Brighton: IDS.
26. Dearden, P., Roland, R., Allison, G., and Allen, C., 2002, **Sustainable Livelihood Approaches—From the Framework to the Field**, Sustainable Livelihood Guidance Sheets. University of Bradford, Department for International Development, UK.
27. Dercon, S. 2001. **Assessing vulnerability**. *Publication of the Jesus College and CSAE, Department of Economics, Oxford University.*
28. Dercon, S., 2001, **Assessing Vulnerability**, Publication of the Jesus College and CSAE, Department of Economics, Oxford University, Department of Economics, Oxford University.
29. Dfid, U. K., 1999., **Sustainable Livelihoods Guidance Sheets**, DFID, 445, London.
30. Dixon, J. A., Gibbon, D. P., Gulliver, A., and Hall, M., 2001, **Farming Systems and Poverty: Improving Farmers' Livelihoods in a Changing World**, Food and Agriculture Org.
31. Dzanku, F. M., 2015, **Transient Rural Livelihoods and Poverty in Ghana**, Journal of Rural Studies, Vol. 40, PP. 102-110.
32. Ellis, F., 2000, **Rural Livelihoods and Diversity in Developing Countries**, Oxford University Press.
33. Ericksen, P. J., 2008, **Conceptualizing Food Systems for Global Environmental Change Research**, Global Environmental Change, Vol. 18, No. 1, PP. 234-245.

34. Fang, Y. P., 2013, **The Effects of Natural Capital Protection on Pastoralist's Livelihood and Management Implication in the Source Region of the Yellow River, China**, Journal of Mountain Science, Vol. 10, No. 5, PP. 885-897.
35. Fang, Y. P., Fan, J., Shen, M. Y., and Song, M. Q., 2014, **Sensitivity of Livelihood Strategy to Livelihood Capital in Mountain Areas: Empirical Analysis Based on Different Settlements in the Upper Reaches of the Minjiang River, China**, Ecological Indicators, Vol. 38, PP. 225-235.
36. Fouracre, P., 2001, **Transport and Sustainable Rural Livelihoods**, Retrieved 2014, June, 19, from http://www.transport-links.org/transport_links/rtkb/rtkb.htm.
37. Frayne, B., and Mccordic, C., 2015, **Planning for Food Secure Cities: Measuring the Influence of Infrastructure and Income on Household Food Security in Southern African Cities**, Geoforum, Vol. 65, PP. 1-11.
38. Gautam, Y., & Andersen, P. 2016. **Rural livelihood diversification and household well-being: Insights from Humla, Nepal**. *Journal of Rural Studies*, 44, 239-249.
39. Gautam, Y., and Andersen, P., 2016, **Rural Livelihood Diversification and Household Well-Being: Insights From Humla, Nepal**, Journal of Rural Studies, Vol. 44, PP. 239-249.
40. Geran, J. M., 2000, **Social Capital and Coping with Crisis: A Theoretical Framework Linking Social Networks and Sustainable Livelihoods**, For Growth, Crisis and Resilience: Household Responses to Economic Change in Rural Southeast Asia: Evidence From Northern Thailand, Working PP. 1.
41. Ghadirimasoum, M., Rezvani, M., Jomepour, M., Baghyani, H., 2015, **Leveling living in rural mountain tourism capital Case: High Taloqan district in the city of Taloqan**, Quarterly Journal of Space Economy & Rural Development, Volume:4 Issue:2, pp:1-18.
42. Gulliver, A., & Gibbon, D. 2001. **Improving farmers' livelihoods in a changing world**. *FAO/World Bank, Rome and Washington DC*.
43. Haddad, L., and Gillespie, S., 2001, **Effective Food and Nutrition Policy Responses to HIV/AIDS: What We Know and What We Need to Know**, Journal of International Development, Vol. 13, No. 4, P. 487-511.
44. Herrmann, S., and Fox, J. M., 2014, **Assessment of Rural Livelihoods in South-West China Based on Environmental, Economic, and Social Indicators**, Ecological Indicators, Vol. 36, PP. 746-748.
45. Hua, X., Yan, J., and Zhang, Y., 2017, **Evaluating the Role of Livelihood Assets in Suitable Livelihood Strategies: Protocol for Anti-Poverty Policy in the Eastern Tibetan Plateau, China**, Ecological Indicators, Vol. 78, PP. 62-74.
46. Jomehpour, M., and Keyoumarse, N., 2012, **Investigation of Tourism Impact on the Livelihood Activities and Assets of Rural Households, (Case Study: Zeeyarat Village in Gorgan County)**, Journal Tourism Studies, Vol. 7, No. 17, PP. 87-119. *(In Persian)*
47. Kassa, K., and Eshetu, Z., 2014, **Situation Analysis of Rural Livelihoods and Socioeconomic Dynamics for Sustainable Rural Development: the Case of Legehida Woreda (District), South Wollo of Ethiopia**, Research Journal of Agriculture and Environmental Management, Vol. 3, No. 3, PP. 201-208.
48. Knueppel, D., Demment, M. and Kaiser, L. 2009, **Validation of household food insecurity access scale in rural Tanzania**. *Public Health Nutrition*, vol: 13(3), pp. 360-367.
49. Knueppel, D., Demment, M., and Kaiser, L., 2010, **Validation of the Household Food Insecurity Access Scale in Rural Tanzania**, Public Health Nutrition, Vol. 13, No. 3, PP. 360-367.
50. Lang, T., and Heasman, M., 2015, **Food Wars: The Global Battle for Mouths, Minds and Markets**, Routledge.

51. Leah, J., Pradel, W., Cole, D. C., Prain, G., Creed Kanashiro, H., and Carrasco, M. V., 2013, **Determinants of Household Food Access Among Small Farmers in the Andes: Examining the Path**, Public Health Nutrition, Vol. 16, No. 1, PP. 136-145.
52. M. Nourozi, D. Hayati, 2015, **Factors Affecting Sustainable Rural Livelihoods as Perceived by Farmers in Kermanshah Province**, Iranian Agricultural Extension and Education Journal, Volume:11 Issue:1, pp:144-127. (In Persian)
53. Mateka, A., Samia, J., Pour ali, S. H., Safaei, M., 2009, **Fuzzy logic and remote sensing models can be used as a Lajim watershed observation zone**, Journal of Geotechnical Geology, vol:4, pp:318-325 (In Persian).
54. Mbaiwaa, J. E., and Stronzab, A., 2010, **The Effects of Tourism Development on Rural Livelihoods in the Okavango Delta, Botswana**, Journal of Sustainable Tourism, Vol. 18, No. 5, PP. 635-656.
55. Mcdonagh, J., and Bunning, S., 2009, **Methodological Approach, Planning and Analysis, Field Manual for Local Level Land Degradation Assessment in Drylands**, United Nations University (UNU).
56. Motiee Langroudi, S. H., Ghadiri, M. M., Rezvani, M., Nazari, A., and Sahneh, B., 2012, **Effect of Return Migrants to Rural Residents in Improving Livelihoods: (the Case Study: Township of Aq Qala)**, Human Geography Research Quarterly, Vol. 43, No. 78, PP. 67-83. (In Persian)
57. NZAID, 2002, **Policy Statement. New Zealand: New Zealand Agency for International Development** (NZAID).
58. Pasteur, K., 2001, **Changing Organizations for Sustainable Livelihoods: A Map to Guid Change**, Lessons for Change in Policy and Organizations, No. 1, Brighton: Institute of Development Studies.
59. Paudel Khatiwada, S., Deng, W., Paudel, B., Khatiwada, J. R., Zhang, J., and Su, Y., 2017, **Household Livelihood Strategies and Implication for Poverty Reduction in Rural Areas of Central Nepal**, Sustainability, Vol. 9, No. 4. PP. 1-20.
60. Peng, W., Zheng, H., Robinson, B. E., Li, C., and Wang, F., 2017, **Household Livelihood Strategy Choices, Impact Factors, and Environmental Consequences in Miyun Reservoir Watershed, China**, Sustainability, Vol. 9, No. 2, P. 175.
61. Piya, L., Maharjan, K. L., and Joshi, N. P., 2011, **Livelihood Strategies of Indigenous Nationalities in Nepal: A Case of Chepangs.**, Vol. 17, No. 2, PP. 99-113.
62. Pour, M. D., Barati, A. A., Azadi, H., & Scheffran, J. 2018. **Revealing the role of livelihood assets in livelihood strategies: Towards enhancing conservation and livelihood development in the Hara Biosphere Reserve, Iran.** *Ecological indicators*, 94, 336-347.
63. Pour, M. D., Barati, A. A., Azadi, H., and Scheffran, J., 2018, **Revealing the Role of Livelihood Assets in Livelihood Strategies: Towards Enhancing Conservation and Livelihood Development in the Hara Biosphere Reserve, Iran**, Ecological Indicators, Vol. 94, PP. 336-347.
64. Renzaho, A. M., and Mellor, D., 2010. **Food Security Measurement in Cultural Pluralism: Missing the Point or Conceptual Misunderstanding?** Nutrition, Vol. 26, No. 1, PP. 1-9.
65. Salmani, M., Rezvani, M. R., Pourtaheri, M., and Veisi, F., 2011, **Effects of Seasonal Labor Migration on Rural Household Livelihood (Case Study: Sarvabad County-Kurdistan Province)**, Human Geography Research Quarterly, Vol. 43, No. 77, PP. 111-127. (In Persian)
66. Scoones, I., 1998, **Sustainable Rural Livelihoods: A Framework for Analysis**, IDS Working Paper No. 72. IDS, Brighton.
67. Serrat, O., 2008, **The Sustainable Livelihoods Approach**, Manila: ADB.

68. Shah Vali, M., and Lachini, Z., 2007, **Management of Food Security Tacit Knowledge Focusing on Agricultural Jihad Headquarter in Fars Province of Iran**, Journal of Roosta and Towse' E, Vol. 10, No. 1, PP. 139-176. (*In Persian*)
69. Shen, F., 2009, **Tourism and Sustainable Livelihoods Approach: Application Within the Chinese Context (Unpublished Doctoral Dissertation)**, Lincoln University, USA.
70. Singh, N., 1996, **Community Adaption and Sustainable Livelihoods: Basic Issues and Principles**, IISD Working Paper, Winnipeg: International Institute for Sustainable Development, also, available on: http://www.iisd.org/pdf/casl_issues_principles.pdf.retrieved at:25/03/2012.
71. Singh, N., and Gilman, J., 2000, **Employment and Natural Resources Management: A Livelihoods Approach to Poverty Reduction** (P. 25), New York, NY: UNDP.
72. Sojasi Gheydari, H., Sadeqlu, T., and Shakourifard, E., 2016, **Measuring the Livelihood Properties in Rural Areas Using a Sustainable Livelihood Approach (Case Study: Rural Areas of Taybad County)**, Journal of Research and Rural Planning, Vol. 5, No. 1, PP. 197-216. (*In Persian*)
73. Sojasi Gheydari, H., Sadeqlu, T., Palooj, M., 2013, **Prioritizing the Development of Rural Sustainable Subsistence with an Integrated SWOT-TOPSIS-Fuzzy Model**, Journal of Village and Development, Vol. 16, No. 2, PP. 85-110. (*In Persian*)
74. Su, F., and Shang, H., 2012, **Relationship Analysis Between Livelihood Assets and Livelihood Strategies: A Heihe River Basin Example**, Sciences in Cold and Arid Regions, Vol. 4, No. 3, PP. 0265-0274.
75. T. Reardon, J. E., Taylor, K., Stamoulis, P., Lanjouw, A., Balisacan, 2000, **Effects of Nonfarm Employment on Rural Income Inequality in Developing Countries: An Investment Perspective** Journal of Agricultural Economics, Vol. 51, No. 2, Pp. 266-288
76. Taleb, M., Piri, S., and Mohammadi, S., 2011, **Meta-Analysis of Studies About Poverty in Rural Societies of Iran**, Journal of Community Development, Vol. 2, No. 2, PP. 21-40. (*In Persian*)
77. Tariq, B., 2001, **Vision 2020: A Sustainable Livelihoods Perspective**, Tellus Institute, Paper Prepared for the 2020 Glaobal Architecture Vision Conference, Center for Glaobal Studies, University of Victoria August 29-31,
78. Tavakoli, M., Ahmadi, Sh., and Fazelniya, Gh ., 2017, **Analysis of Factors Affecting Rural Livelihoods (the Case Study: Villages of Sardasht Township)**, Journal of Geography and Planning, Vol. 20 , No. 58, PP. 63- 81. (*In Persian*)
79. Turton, C., 2000, **The Sustainable Livelihoods Approach and Programme Development in Cambodia**, Overseas Development Institute, London.
80. Warner, K., 2002, **Moving Forward: Developing Pathways for Sustainable Livelihoods Through Forestry, In Second International Workshop on Participatory Forestry in Africa: Defining the Way Forward: Sustainable Livelihoods and Sustainable Forest Management Through Participatory Forestry**, Arusha, United Republic of Tanzania (PP. 18-22).
81. World Bank, 2008, **World Development Report 2008: Agriculture for Development**. Washington, DC: World Bank, Printed in the United States by Quebecor World.
82. Wu, Z., Li, B., and Hou, Y., 2017, **Adaptive Choice of Livelihood Patterns in Rural Households in a Farm-Pastoral Zone: A Case Study in Jungar, Inner Mongolia**, Land Use Policy, Vol. 62, PP. 361-375.
83. You, H., and Zhang, X., 2017, **Sustainable Livelihoods and Rural Sustainability in China: Ecologically Secure, Economically Efficient or Socially Equitable?** Resources, Conservation and Recycling, Vol. 120, PP.1-13.
84. Zenteno, M., Zuidema, P. A., De Jong, W., and Boot, R. G., 2013, **Livelihood Strategies and Forest Dependence: New Insights From Bolivian Forest Communities**, Forest Policy and Economics, Vol. 26, PP. 12-21.